

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EL SANATLARI EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**İSTANBUL'DA ÜNİVERSİTELER ve ÖZEL KURSLARDA
SÜRDÜRÜLEN TEZHİP SANATI EĞİTİMİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Mine Sultan ÜNVER - 01246061**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Ergül ÖNGE**

Ankara-2005

T.C.
Gazi Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Mine Sultan Ünver'e ait İstanbul'da Üniversiteler ve Özel Kurslarda Sürdürülen Tezhip Sanatı Eğitimi'nin Değerlendirilmesi adlı çalışma jürimiz tarafından Geleneksel Türk El Sanatları Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan :
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

Üye :
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

Üye :
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

ÖZET

Bu araştırmada; İstanbul'da tezhip sanatı eğitiminin nerelerde (üniversite ve nakışhaneler) verildiği tespit edilerek, tezhip sanatı eğitiminin etkinliği eğitim ve üretim boyutu açılarından tespit edilmeye çalışılmıştır. Eğitim programının etkinliğinin değerlendirilmesinde üniversite ve nakışhane öğrencilerinin görüşleri, üretim boyutunun değerlendirilmesinde ise üniversite ve nakışhane öğretmenlerinin (öğretmen) görüşleri alınmıştır. Bu bağlamda söz konusu kurumlarda verilen eğitimin karşılaştırması yapılmış, her bir eğitim sisteminin güçlü ve zayıf yönleri tespit edilerek, bu sayede tezhip sanatı eğitiminin nasıl yapılması gerektiği konusunda bilgi edinilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan bazılarının özeti aşağıda verilmiştir.

Nakışhane eğitim programı, öğrencileri motive etme bakımından üniversitelere oranla daha etkindir.

Nakışhanelerde öğrenciler bilgi ve tecrübelerini birbirleri ile üniversitelere oranla daha çok paylaşma imkanına sahiptirler.

Nakışhane öğrencileri tarafından görülen en önemli eksiklik, eğitimi verimli kılmak için uygun araç-gereçlerin ve konularla ilgili gerekli materyallerin en az düzeyde verilmesidir.

Eğitim sürecinde öğrencilerin başarı durumları üniversite öğrencilerine tamamıyla açıklanırken, nakışhane öğrencilerine oldukça düzeyinde açıklanmaktadır.

Üniversite öğrencilerinin nakışhane öğrencilerine oranla amaçlarına ulaşmada aldıkları tezhip sanatı eğitiminden daha çok memnun oldukları görülmektedir.

Üniversite öğrencilerinin eğitim sürecinde ve ürün boyutunda kendilerine bir üslup edinebildikleri, buna karşılık nakışhane öğrencilerinin klasik tezhip sanatı öğretilerinin dışına çıkamadıkları görülmektedir.

Üniversitelerde öğrenci-öğretmen ilişkisi hakimken, nakışhanelerde geleneksel usta-çırak ilişkisi devam ettirilmektedir.

Tezhip sanatı eğitimi sonrasında iş bulma bakımından nakışhane ve üniversite öğrencileri özel sektörde eşit koşullara sahipken üniversite mezunlarının diplomaları sayesinde kamu sektöründe daha kolay iş bulabildikleri söylenebilmektedir. Ancak her iki sektörde de iş bulma durumlarının kısmen düzeyinde kalması, tezhip sanatı alanında iş imkanlarının sınırlı olduğunu göstermektedir.

Tezhip eserleri (ürün kalitesi) öğretmenler tarafından yeterli bulunmuş ancak motifler ve teknik kurallar hakkında üniversite öğrencilerinin büyük ölçüde terimsel bilgisi varken, nakışhane öğrencilerinin kısmen bilgi sahibi olduğu belirtilmiştir.

Bu bulgular değerlendirildiğinde İstanbul'da üniversite ve nakışhanelerde sürdürülen tezhip sanatı eğitiminin etkin olduğu fakat birbirleriyle karşılaştırıldıklarında bazı farklılıklarının ve eksikliklerinin olduğu görülmüş bu doğrultuda önerilerde bulunulmuştur.

ABSTRACT

In this research, it is aimed that where the education of art of illumination (such as; university, course) is given is determined and the efficiency of the education of art of illumination are set in the respect of education and production. In the evaluation of the efficiency of the education of art of illumination, the opinion of the students are asked and in the evaluation of the production, the opinion of the students in university and course (teacher) are asked. In this respect, the comparison of education given by these foundations are made and as the weak and strong side of each education program is determined, the knowledge about how the education of art of illumination should be given is obtained.

The summary of some findings obtained in the result of this research are given below:

The education program in course is more efficient than the education program in university in respect of the motivation of students.

The students in course have more opportunities than the students in university.

The most important shortage considered by the students are the shortcoming of appropriate tool and materials needed in an efficient education.

During education as the success report of students in the university are completely explained, the success report of the students in course are pretty high explained.

The students in university are more pleased than the students in course in respect of reaching their aims.

University students observed to develop their own style during their education, but course students do not tend to go beyond the boundaries of the classical illumination principles.

The traditional master – apprentice relationship dominates the education system in courses, while professor – teacher relationship dominates the universities.

Concerning the private sector, graduates of both courses and universities have the same chance to find a job; whereas in for public sector positions, university graduates have a higher chance because they have university degrees. Nevertheless, the chance to find a job appears “partly” for both sectors according to the survey results, revealing that the job opportunities are limited in for illumination artists.

The illumination artworks have been considered as adequate by teachers; however, course students tell that their knowledge on terminology concerning patterns and technical rules are below that of university students.

Considering the above findings, we see that the illumination education in courses and universities in Istanbul is effective; however, when compared to each other, some differences do exist. Some proposals are given in this context.

ÖNSÖZ

18.y.y.'dan sonra Batı kaynaklı sanat akımlarının Türk Sanatı'nı etkisi altına almasıyla birlikte, geleneksel Türk sanatları ikinci plana atılmış, son yıllara kadar da gereken değer ve önem verilmemiştir. Ancak 1990'lı yıllarda geleneksel Türk sanatlarına ilgi artmış,yeniden sanatın birçok alanında geleneksellik önem kazanmıştır. Günümüzde yoğun ilgi gören geleneksel Türk sanatlarından biri de tezhip sanatıdır.

Tezhip sanatının yeniden önem kazanmasında en büyük etken ise, 1914'de Medresetü'l-Hattatin'de başlayan, Cumhuriyet döneminde Süheyl Ünver, Muhsin Demironat, Rikkat Kunt gibi sanatkarların gayreti ile sürdürülmeye çalışılan tezhip sanatı eğitimidir. Daha sonra eğitime Güzel Sanatlar Akademisi'nde devam edilmiş,ancak 1958 yılında tezhip atölyeleri kapatılmıştır. Bu durum 1980'li yıllarda Mimar Sinan ve Marmara Üniversiteleri'nin Güzel Sanatlar Fakültelerinde Geleneksel Türk El Sanatları Bölümleri açılarak düzeltilmiştir. Tezhip sanatı eğitimini üniversitelerde verilen örgün eğitim ve özel kurslarda (nakışhanelerde) verilen yaygın eğitim olarak sınıflandırmak gerekir. Özellikle tezhip sanatı eğitiminin resmiyet kazanmasında özel kurslarda (nakışhanelerde) verilen eğitimin, üretilen sanatkarane eserlerin ve buralarda sanatçılar tarafından tezhip sanatını yaşatma adına gösterilen çabaların önemi büyüktür.

Bu araştırmada; İstanbul'da tezhip sanatı eğitiminin nerelerde (üniversite ve nakışhaneler) verildiği tespit edilerek,tezhip sanatı eğitiminin farklılığı değişik açılardan tespit edilmeye çalışılmıştır. Eğitim Programının etkinliğinin değerlendirilmesinde üniversite ve nakışhane öğrencilerinin görüşleri, üretim boyutunun değerlendirilmesinde ise üniversite ve nakışhane öğreticilerinin (öğretmen) görüşleri alınmıştır. Bu anlamda; en az 20 yıllık geçmişi olan ve halen tezhip sanatı eğitimine devam eden kurumlar baz alınarak buralarda verilen eğitimin karşılaştırması yapılmış, her bir eğitim sisteminin güçlü ve zayıf yönleri tespit edilerek, bu sayede tezhip sanatı eğitiminin nasıl yapılması gerektiği konusunda bilgi edinilmiştir.

Tez konumuzu oluşturan bu araştırmada, tezhip sanatı eğitiminde İstanbul ilinin seçilmesinin nedeni ise; Tezhip sanatının beşiğinin ve asırlarca imparatorluğun başkentinin İstanbul olması ve günümüzde de sanatın merkezi olarak sanat eğitimi veren kurumlar açısından şehrin çeşitlilik göstermesidir.

Araştırmada her türlü katkı ve yardımlarından dolayı tez danışmanım Yrd.Doç.Dr. Ergül Önge'ye, araştırmada emeği geçen Mimar Sinan Üniversitesi Tezhip Ana Sanat Dalı öğrencisi Taha Adsız'a, araştırmanın istatistiksel çözümlerinde katkılarından dolayı Alper Karakurt'a, bugüne kadar eğitimimde katkısı olan buralarda isimlerini tek tek sayamadığım hocalarıma ve aileme teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca bu araştırmanın yürütülmesine destek veren Mimar Sinan Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi'ndeki hocalarıma, araştırmanın anketlerini cevaplandıran öğrenci ve kursiyerler ile öğretilere (öğretmenlere) teşekkürlerimi sunarım.

Ankara 2005

Mine Sultan ÜNVER

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
	<u>No</u>
ÖZET	i
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	x
TABLolar LİSTESİ	xi

BÖLÜM I

I.GİRİŞ	1
I.1.Problem.....	1
I.2.Araştırmanın Amacı.....	4
I.3.Araştırmanın Önemi.....	5
I.4.Sayıtlar.....	6
I.5.Sınırlılıklar.....	7
I.6.Tanımlar.....	7

BÖLÜM II

II.TEZHİP SANATI HAKKINDA GENEL BİLGİLER	10
II.1.Tezhip Sanatı Nedir?.....	10
II.2.Tezhip Sanatının Kullanım Alanları.....	11
II.2.1. Yazma Kitaplar.....	11
II.2.2. Levhalar.....	12
II.2.3. Ferman ve Tuğralar.....	12
II.2.4. Kitap Ciltleri.....	12
II.2.5. Minyatürler.....	12
II.2.6. Kubur, Kutu, Sandık (Lake İşleri).....	13
II.2.7. Diğer Alanlar.....	13
II.2.8. Günümüz Kullanım Alanları.....	13
II.3.Tezhip Sanatında Teknik Üsluplar.....	14
II.3.1. Klasik Tezhip.....	14
II.3.2. Halkar.....	14

II.3.3. Zerefşan.....	15
II.3.4. Saz Yolu.....	15
II.3.5. Şukufe.....	15
II.3.6. Münhani.....	15
II.4. Tezhip Sanatında Kullanılan Motifler.....	16
II.4.1. Bitkisel Motifler.....	16
II.4.2. Geometrik Motifler.....	17
II.4.3. Figürlü Motifler.....	18
II.4.4. Kozmik Motifler.....	19
II.4.5. Batı Tesirli Motifler.....	19

BÖLÜM III

III.YÖNTEM.....	20
III.1. Araştırma Modeli.....	20
III.2. Evren ve Örneklem.....	20
III.3. Veri Toplama Araçları.....	21
III.4. Verilerin Toplanması.....	22
III.5. Veri Çözümleme Yöntemi.....	23

BÖLÜM IV

IV. BULGULAR.....	25
IV.1. Nakışhane ve Üniversite Öğrencilerinin Kişisel Niteliklerine İlişkin Bulgular...	25
IV.2. Nakışhane ve Üniversite Öğretici (Öğretmen) lerin Kişisel Niteliklerine İlişkin Bulgular.....	28
IV.3. Tezhip Sanatı Eğitim Programının kapsam (içerek) Boyutunun Etkinliğine İlişkin Nakışhane ve Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri ve Bu Görüşlerin Karşılaştırılması.....	31
IV.4. Tezhip Sanatı Eğitim Programının Öğrenme Öğretme Sürecinin Etkinliğine İlişkin Nakışhane ve Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri ve Bu Görüşlerin Karşılaştırılması.....	33
IV.5. Tezhip Sanatı Eğitim Programının Değerlendirme Boyutunun Etkinliğine Yönelik Nakışhane ve Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri ve Bu Görüşlerin Karşılaştırılması.....	36
IV.6. Tezhip Sanatı Eğitim Programının Amaçlarının Etkinliğine Yönelik Nakışhane ve Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri ve Bu Görüşlerin Karşılaştırılması.....	38

IV.7.Tezhip Sanatı Eğitimi Programının Uslup Boyutuna Yönelik Nakışhane ve Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri ve Bu Görüşlerin Karşılaştırılması.....	39
IV.8.Tezhip Sanatı Eğitimi Sonrasında Öğrencilerin İş Bulma Durumlarına İlişkin Nakışhane ve Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri ve Bu Görüşlerin Karşılaştırılması.....	41
IV.9.Tezhip Sanatı Eğitimi Süreci ve Sonrasında Ürün Kalitesinin Öğretici Tarafından Değerlendirilmesi.....	43

BÖLÜM V

V.SONUÇ ve ÖNERİLER.....	52
V.1.Sonuçlar.....	52
V.2.Öneriler.....	57
KAYNAKÇA.....	59
EKLER.....	63

KISALTMALAR

A.Ü.	: Ankara Üniversitesi
Bkz.	: Bakınız
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MSÜ	: Mimar Sinan Üniversitesi
v.b.	: Ve Benzeri
y.y.	: Yüzyıl
cm.	: Santimetre

TABLOLAR LİSTESİ

<u>Tablo No</u>		<u>Sayfa No</u>
1	Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	23
2	Öğrencilerin Yaşlarına Göre Dağılımı.....	23
3	Öğrencilerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	24
4	Öğrencilerin, Daha Önce Tezhip Sanatı ile İlgili Kurs ya da Seminer Eğitimi Alma Durumlarına Göre Dağılımı.....	25
5	Öğrencilerin Tezhip Sanatı Eğitimi Alma Nedenlerine Göre Dağılımı.....	25
6	Öğretmenlerin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı.....	26
7	Öğretmenlerin Meslekteki Toplam Hizmet Sürelerine Göre Dağılımı.....	27
8	Öğretmenlerin Tezhip Sanatı Eğitimini Hangi Kurumda Aldıklarına Göre Dağılımı.....	27
9	Öğretmenlerin Ders İşleme Yöntemine Göre Dağılımı.....	28
10	Tezhip Sanatı Eğitimi Programının Kapsamına Yönelik Nakışhane ve Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri.....	29
11	Tezhip Sanatı Eğitimi Programının Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Nakışhane ve Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri.....	31
12	Tezhip Sanatı Eğitimi Programının Değerlendirme Boyutuna Yönelik Nakışhane ve Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri.....	35
13	Tezhip Sanatı Eğitimi Programının Amaçlarının Etkinliğine Yönelik Nakışhane ve Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri.....	36
14	Tezhip Sanatı Eğitimi Programının Üslup Boyutuna Yönelik Nakışhane ve Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri.....	38
15	Tezhip Sanatı Eğitimi Programı Sonrasında İş Bulma Durumuna Yönelik Nakışhane ve Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri.....	40
16	Eğitim Programı Sürecinde ve Sonrasında Öğrencilerin Ortaya Koyduğu Eserlerin Değerlendirilmesine Yönelik Nakışhane ve Üniversite Öğretmenlerinin Görüşleri.....	41

BÖLÜM I

I.GİRİŞ

I.1.Problem

İnsanlar ilk çağlardan günümüze kadar varlıklarını devam ettirmek, maddi ve manevi değerlerini korumak için, eğitime büyük önem vermişlerdir. Eğitim, birey ve toplumun sosyal gelişmesini hızlandırmak, ekonomik kalkınmasını desteklemek, ulusun sahip olduğu değerleri koruyup geliştirmek, nesilden nesile aktarmak; daha da önemlisi ülkede milli birlik ve bütünlüğü sağlamak gibi çok önemli rollere sahiptir. (Erdoğan,1987:1)

Eğitimin en genel amaçlarından birisi bireylere, içinde bulundukları topluma sağlıklı bir uyum yapabilmeleri doğrultusunda yardım etmektir. (Gültekin,1990:775) Sürekli olarak gelişen ve değişen dünyada, ekonomik, sosyal, kültürel gelişmelere uygun olarak insanların eğitim anlayışlarında ve bu anlayışa bağlı olarak eğitimden beklentilerinde de değişiklikler görülmektedir. İnsanın böylesine farklı beklentiler içinde bulunması ve eğitim talebinin çeşitlenmesi eğitim sistemlerinde bu beklenti ve isteklere cevap verecek değişiklikleri zorunlu kılmıştır.

Batıda çeşitli tarihsel koşullar, kültürel biçimlenmeler süresince insanın eğitiminde sanat denen olgunun önemi anlaşılmış, çağdaş yaklaşımlarla eğitimde bilimsel önemi ve kültür açısından değeri kavranarak yerini almaya başlamıştır. Bu gelişim sürecinde çeşitli düşünürler, sanat bilimcileri, kuramcılar, değişik yaklaşımlarda sanatın eğitim ile ilişkisini kurmuşlardır. Zaman zaman söze dayanan yazın ve türleri sanat eğitimi açısından daha önemli sayılmış, bazen resim, bazen müzik,... zaman zaman çocuğun dengeli yetişmesi asıl amaç olmuş, zaman zaman topluma daha iyi, daha zevkli, estetik beğenisi gelişmiş sanat tüketicileri yetiştirmek ya da hoşgörölü, demokratik, yeni ilişkiler kurabilen, yeniyeye açık ve her alanda yaratıcı bireyleri topluma kazandırma amacı güdülmüştür. (San, 1983:1)

Ülkemizin, globalleşen dünyada ulusal kimliğini koruyup, çağdaşlaşarak batı uygarlığı içinde yerini alabilmesi için geleneksel sanat ve kültür değerlerine sahip çıkılması gerektiği düşünülmektedir. Geleneksel değerlere olduğu gibi sahip çıkma anlayışı yerine çağdaş özelliklere uygun değiştirilmesi başka deyişle ulusal ve yöresel değerlerin evrensel boyuta ulaşması oldukça önemlidir. Ancak çok eski görkemli tarihi geçmişe sahip olan ülkemizde yüzyıllarca yaşayan tezhip, hat, minyatür, ebru gibi sanat dallarının ne yazık ki gittikçe yok olmaya başladığını görmekteyiz.

Özellikle Cumhuriyet döneminden sonra hızlanan batılılaşıma hareketi içinde görsel ve yorumsal sanatlar alanında da, batıdaki güzel sanatlar anlayışı yerini almıştır. Ancak batılılaşımak demek, kendi sanat ve kültür değerlerini reddetmek anlamına gelmemektedir. Bu bağlamda ulusal kimliğimizi koruyarak batı uygarlığına erişmek gerektiği düşünülmektedir.

Geleneksel sanat dallarının yaşatılmasında tanıtılmasında, çağdaş anlayışa uygun olarak yorumlanmasında, evrensel boyuta ulaştırılmasında sanat eğitiminin rolü oldukça önemlidir.

Tezhip sanatının yeniden önem kazanmasında en büyük etken de, 1914'de Medresetü'l-Hattatin'de başlayan, Cumhuriyet döneminde Süheyl Ünver, Muhsin Demironat, Rikkat Kunt gibi sanatkarların gayreti ile sürdürülmeye çalışılan tezhip sanatı eğitimidir. Daha sonra eğitime Güzel Sanatlar Akademisi'nde devam edilmiş, ancak 1958 yılında tezhip atölyeleri kapatılmıştır. Bu durum 1980'li yıllarda Mimar Sinan ve Marmara Üniversiteleri'nin Güzel Sanatlar Fakültelerinde Geleneksel Türk El Sanatları Bölümleri açılarak düzeltilmiştir. Bu bağlamda tezhip sanatı eğitimi, üniversitelerde verilen örgün eğitim ve özel kurslarda (nakışhanelerde) verilen yaygın eğitim olarak sınıflandırmak gerektiği sanılmaktadır. Özellikle tezhip sanatı eğitiminin resmiyet kazanmasında özel kurslarda (nakışhanelerde) verilen eğitimin, üretilen sanatkarane eserlerin ve buralarda sanatçılar tarafından tezhip sanatını yaşatma adına gösterilen çabaların öneminin büyük olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmada; İstanbul'da tezhip sanatı eğitiminin nerelerde (üniversite ve nakışhaneler) verildiği tespit edilerek, tezhip sanatı eğitiminin etkinliği farklı açılardan tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu anlamda; en az 20 yıllık geçmişi olan ve halen tezhip sanatı eğitimine devam eden kurumlar baz alınarak buralarda verilen eğitimin karşılaştırması yapılmış, her bir eğitim sisteminin güçlü ve zayıf yönleri tespit edilmek istenerek, bu sayede tezhip sanatı eğitiminin nasıl yapılması gerektiği konusunda bilgi edinilmeye çalışılmıştır.

Tezhip sanatı hakkında; tarihi, teknik özellikleri vs. konulu birçok araştırma yapılmıştır. Dolayısıyla zengin sayılabilecek bir literatürü bulunmaktadır. Ancak tezhip sanatının eğitim durumu, sınırlı sayıda sempozyum, konferans bildirileri ve tezlerde ele alınmıştır. Son dönem tezhip sanatı ve tezhip sanatı eğitimi konulu araştırmalar;

Üstün (1994), Türk tezhip sanatının bugünkü eğitim çalışmalarına değinmiş, eğitim kurumlarının ortak sorunlarını tespit ederek, gelecekte neler yapılabileceğine dair fikir üretmiştir.

Adanır (1997), tezhip sanatının tanıtım sorunları ve tanıtımda uyulması gereken kural ve ilkeleri belirlemiştir.

Özkeçeci (1991), 20.y.y. tezhip sanatını ve sanatçılarının yaşamları ile tezhip sanatına katkılarını araştırarak, tezhip sanatının eğitiminin verildiği kurumların tarihi gelişimlerine yer vermiştir.

Birol (1992), geleneksel Türk el sanatlarının eğitiminin önemi ve bu eğitimin hedefleri konulu bir makale yazmıştır.

Sürür (1992), 21.y.y.da geleneksel Türk el sanatlarının eğitim ve kültür boyutuna ilişkin öneri ve önlemlerin yer aldığı bir makale yazmıştır.

Birol (1997) geleneksel sanatların eğitimdeki yeri ve önemini araştırmıştır.

Barışta (1997) yaygın eğitim kurumlarında eğitim programlarında geleneksel Türk el sanatlarının yerini, nerelerde eğitim verildiğini araştırarak, ayrıntılı bilgi sunmuştur.

Şahin (1997) Türkiye'de çağdaşlaşma sürecinde geleneksel Türk el sanatlarının durumunu inceleyerek, eğitim sanat ilişkisine tarihsel açıdan değerlendirmiştir.

Bu araştırma ile; Orta Asya'dan günümüze kadar yaşatılan ve kimi dönemler en beğenilen sanatlardan biri olma özelliği bulunan tezhip sanatının 20.y.y. ve günümüzdeki durumu ile eğitiminin etkinliğine dair kaynak üretilerek literatüre katkı sağlanmaya çalışılacaktır.

I.2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; geleneksel Türk sanatlarından biri olan tezhip sanatı eğitiminin nasıl ve nerelerde verildiğini ortaya koymak, günümüzde tezhip eğitimi veren kurumlar baz alınarak buralarda verilen eğitimin karşılaştırmasını yaparak her bir eğitim sisteminin güçlü ve zayıf yönlerini saptayarak, bu sayede tezhip eğitiminin nasıl yapılması gerektiği konusunda bilgi sahibi olmaktır.

Bu amaçlara ulaşmak için aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1.Öğrencilerin ve kursiyerlerin kişisel nitelikleri nelerdir?

2.Tezhip sanatı eğitimi veren öğreticilerin kişisel nitelikleri nelerdir?

3.Tezhip Sanatı eğitimi veren üniversitelerin ve özel kursların (nakışhanelerin) nitelikleri nelerdir?

4.Tezhip sanatı eğitiminde eğitim programının kapsamının (içerik) boyutunun etkinliğine yönelik öğrenci ve kursiyerlerin görüşleri nelerdir?

5. Tezhip sanatı eğitiminde eğitim programının öğrenme öğretme sürecinin etkinliğine yönelik öğrenci ve kursiyerlerin görüşleri nelerdir?

6. Tezhip sanatı eğitiminde eğitim programının değerlendirme boyutunun etkinliğine yönelik öğrenci ve kursiyerlerin görüşleri nelerdir?

7. Tezhip sanatı eğitiminde eğitim programının amaçlarının etkinliğine yönelik öğrenci ve kursiyerlerin görüşleri nelerdir?

8. Tezhip sanatı eğitimi alan öğrencilerin ortaya koyduğu eserlerin sanatın temel kurallarına uygunluğu ne derecededir?

9. Tezhip sanatı eğitiminde öğrencilerin üslup edinmelerine imkan verilmekte midir?

10. Tezhip sanatı eğitimi sonrasında öğrencilerin iş bulma durumları nedir?

1.3. Araştırmanın Önemi

18. yüzyıldan sonra Batı kaynaklı sanat akımlarının Türk Sanatı'nı etkisi altına almasıyla birlikte; geleneksel Türk sanatları ikinci plana atılmış, günümüze kadar da gereken değer ve önem verilmemiştir. Ancak son yıllarda geleneksel Türk sanatlarına ilgi artmış, yeniden sanatın birçok alanında geleneksellik önem kazanmıştır. Özellikle 1990'lı yıllarda geleneksel sanat eğitimi veren nakışhaneler ve buralarda eğitim alan öğrenci sayısı önemli ölçüde artmıştır. Üniversitelerde de geleneksel Türk el sanatları bölümleri açılmakta, bunun yanı sıra varolan bölümlerdeki akademik yapı kuvvetlendirilmektedir.

Günümüzde yoğun ilgi gören geleneksel Türk sanatlarından biri de tezhip sanatıdır. Geleneksel sanat eğitimi veren fakülte bölümlerinde; ahşap, taş, metal gibi birçok sanatın yanı sıra tezhip sanatı eğitimi de verilmektedir.

Bu araştırma, özellikle günümüzde tezhip sanatının eğitim durumunu (üniversiteler ve özel kurslar) ortaya koyduğu, buralarda verilen eğitimin karşılaştırmasını yaparak güçlü ve zayıf yönlerini tespit ettiği için önemlidir.

Araştırma ile elde edilen bulguların bundan sonra tezhip sanatçısı yetiştirme ve tezhip eğitiminin nasıl olacağı konusunda katkı sağlayacağı düşünülürse; araştırmanın eğitimciler, güzel sanatlar fakültesi öğretim elemanları, konuya ilgi duyanlar ve öğrenciler için önemli bir kaynak olacağını söylemek mümkündür. Araştırma ile tezhip sanatı eğitiminin nasıl olması gerektiği konusunda bilgi sahibi olunacaktır.

I.4. Sayıtlar

1.Araştırmada verilerin geçerlik ve güvenilirlik derecesi yüksek olacaktır. Çünkü;

a.Anket soruları üniversite öğretim üyesinin tetkik ve düzeltmesinden geçmiştir.

b.Anket soruları önce pilot kimselere uygulanarak düzeltilmiştir.

c.Araştırmacı tarafından hazırlanan ve uygulanan anketler yeterli bilgi sağlayacaktır.

2.Seçilen araştırma yöntemi araştırmanın amacına uygundur.

3.Öğreticiler ile öğrenciler ve kursiyerler görüşlerini objektif olarak ortaya koymaktadırlar.

4.Üzerinde çalışılacak tezhip sanatı eğitimi veren üniversiteler ve nakışhaneler yani örneklem evreni temsil edecek durumda olacaktır.

I.5.Sınırlılıklar

Bu çalışma ile ilgili olarak aşağıdaki sınırlılıklar dikkate alınmaktadır.

1.Araştırma İstanbul ili ile sınırlandırılmış ve örneklem seçimi yapılarak en az 20 yıllık geçmişi olan bütün resmi ve özel tezhip eğitimi veren kurumlar araştırma kapsamına alınmıştır.

2.Bu araştırma üniversite ve nakışhanelerde sürdürülen tezhip sanatı eğitimi alan öğrencilerin % 20'si ve öğretmenlerin (öğretmen) % 50'si ile sınırlıdır.

3.Bu araştırma üniversite ve nakışhanelerde sürdürülen tezhip sanatı eğitiminin üretim boyutu ve ürün kalitesinin değerlendirilmesiyle sınırlıdır.

4. Bu araştırma üniversite ve nakışhanelerdeki öğretici(öğretmen) ve öğrencilerin anket sorularına verdikleri cevaplarla sınırlıdır.

I.6.Tanımlar

Bordür: Şerit bezeme. Yerine göre pervaz, kenar suyu gibi isimler alır.

Eğitim: Bir topluma istenilen yön ve biçimde alışkanlık, bilgi edindirme.

Ferman: Yazılı padişah buyrukları.

Geçerlilik: Anketle ilgili olarak, anketin sormak istediğini sorabilmesi, yani konusuna uygunluğunu; cevaplayıcı yönden ise ankete cevap verenin samimi olarak istenene doğru olduğuna inandığı şekilde cevap vermiş olmasıdır (Kaptan,1998:190).

Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü: Mesleki Yaygın Eğitim Fakülteleri ve Güzel Sanatlar Fakülteleri bünyesinde bulunan, geçmişten günümüze kadar

süregelmiş Türk kültürü ile özdeşleşmiş sanatların eğitim ve öğretiminin verildiği bölümler.

Güvenirlilik: Anketteki soruların okuyana ve anketi cevaplandıracak olana her zaman aynı anlamı vermesi, eğer okuyucu anketi tekrar cevaplandırmış olsaydı ikinci cevaplamanın birinci cevaplama ile olan uyumu,yakınlığıdır.(Kaptan,1998:190)

Güzel Sanatlar Fakültesi: Üniversite bünyesinde kurulan, genellikle Batı kimi durumlarda Doğu kaynaklı geleneksel ve modern sanatların eğitiminin verildiği akademik birimler.

Köşebent: Üçgen boşluklardan meydana gelen köşe boşlukları.

Kursiyer: Kursa katılan kişi.

Lake: Sulu boya ile yapılan nakışların bozulmaması için kullanılan bir tür vernik.

Müzehheb : Tezhipte bezenmiş eserlere denir.

Nakkaş: Nakış resim yapan usta, bezekçi, nakış ressamı. (Arseven, 1988:1982)

Nakışhane: Nakış yapılan yer.

Öğretim Elemanı: Üniversitelerde görevli profesör, doçent, yardımcı doçent, öğretim görevlisi ve araştırma görevlisi.

Örgün Eğitim: Okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretimi kapsar.(Barışta, 1997:198)

Salbek: Şemse motifinin her iki ucundaki süsleme.

Sertifika: Kursu başarı ile tamamlayanlara verilen belgeyi ifade eder.

Şemse: Güneş şeklindeki süsleme motifi.

Tezhip Sanatı: Altın ya da yaldızla ve su bazlı boyalar kullanılarak yapılan Orta Asya kaynaklı kağıt süsleme sanatı

Tuğra: Padişahların nişan ve yazılı alameti, bir nevi imzasıdır.

Üslup: Tarz, yol, biçim, ifade yolu.

Varak: Kitaplardaki iki sayfadan ibaret bir yaprak manasına gelir.

Yaygın Eğitim: Örgün eğitim sistemine hiç girmemiş ya da herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademelerden çıkmış fertlere ilişkin bilgi beceri ve davranışları kazandırmak için örgün eğitimin yanında veya dışında onların ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda ekonomik toplumsal ve kültürel gelişmeleri sağlayıcı nitelikte, çeşitli süre ve düzeylerde hayat boyu yapılan eğitim öğretim üretim rehberlik ve uygulama faaliyeti.(Anonim, 1992:59)

Zümrüt-ü Anka: Kaf dağında yaşayan ve insan gibi konuştuğuna inanılan efsanevi bir kuştur.

BÖLÜM II

II. TEZHİP SANATI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

II.1. Tezhip Sanatı Nedir?

Bu bölümde tezhip sanatının tanımına, kullanım alanlarına, tezhip sanatı yapımı tekniklerine ve tezhip sanatında kullanılan motiflere yer verilmiştir.

Tezhip kelime anlamı ile "altınlamak" demektir. Bununla birlikte muhtelif renklerle yapılan (altın ile beraber kullanılan) ince detaylı süslemelere de tezhip adı verilir. (Arseven, 1982:1420)

Tezhip sanatının geçmişini Orta Asya'da aramak gerekir. M.S. 8.y.y.'dan itibaren ciddi gelişmeler gösteren kitap sanatları ve tezhip, bir taraftan Hindistan'a diğer taraftan İran'a geçerek oralarda yeni tarzların zuhuruna sebep olmuşlardır. Buna göre tezhibin; doğu batı ve Selçuklu Türklerinde olmak üzere 3 koldan geliştiği gözlenir.(Özkeçeci, 1992:15) Anadolu'da tezhip sanatının gelişme safhalarını ise; Selçuklu ve Beylikler devri tezhibi, Osmanlı erken devir tezhibi, 16 y.y. Klasik devir tezhibi, Batılılaşma dönemi rokoko tezhibi olarak sınıflandırabiliriz.

Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra Türk süsleme sanatı büyük bir olgunlaşma ve gelişme dönemine girmiştir. Kuran-ı Kerim'e duyulan büyük saygı, bu kutsal kitabı en güzel şekilde süsleme isteğini doğurmuş, en zengin tezhip örneklerini karşımıza çıkarmıştır. Sanatçılar Türklerin kurduğu çeşitli devletlerde sanata değer veren hükümdarlar ve sultanlarca destek ve teşvik görmüşlerdir. Anadolu tezhibinin bütün dönemlerinde saraylarda birer nakkaşhane vardı. Selçuklular devrinde tezhip sanatının yüksek bir sanat anlayışına eriştiğini görmekle birlikte rumi, münhani, zencerek motifleri de çeşitli sahalarda yeni kullanım alanları bulmuştur. Edirne, Bursa ve İstanbul'da bir okul şeklinde açılan nakkaşhaneler özellikle Fatih Sultan Mehmet devrinde mükemmel eserler vermiştir. Klasik Osmanlı Tezhibine Kanuni Sultan Süleyman dönemi ile girilir. Fatih döneminin renkleri kullanılmıştır. Çizgiler

daha zarif, kompozisyonlar daha zengindir. (Güney, 39) 1700'lü yıllarla birlikte tezhip sanatında barok ve rokoko tarzlarının hakim olduğu yeni zevkler ortaya çıkmıştır. 1729 yılında matbaanın getirilmesine kadar hemen bütün el yazmaları tezhiplenirken, bu tarihten sonra yazma eserlere ilgi azaldığından tezhip sanatı bu durumdan olumsuz yönde etkilenmiştir.

20.y.y.'ın başlarında tükenme durumuna gelen tezhip sanatı 1914 yılında kurulan Medreset'ül Hattat'ın vasıtası ile yeniden canlanmaya başlamıştır. 20.y.y. tezhibinde iki önemli şahsiyet vardır; Muhsin Demironat ve Rikkat Kunt. Necmettin Okyay'ı da değerli üstatlar arasında sayabiliriz. Bu alanda Süheyl Ünver'in özelliği ise Türk sanat tarihi konusunda yaptığı önemli araştırma ve çalışmalardır. Günümüzde bu şahsiyetlerin öğrencileri klasik tezhibin yapımını ve öğretimini devam ettirmektedir. Bu hocaların gayreti ile günümüzde birçok özel kursta ve üniversitelerde tezhip sanatı öğretime devam edilmekte, sanat yaşatılmaya çalışılmaktadır.

II.2.Tezhip Sanatının Kullanım Alanları

II.2.1.Yazma Kitaplar

Tezhip sanatı daha çok yazma eserlerin süslemesinde kullanılmıştır. Yazma kitaplar arasında en çok yazılıp, tezhiplenmiş olan elbette ki Kuran-ı Kerim'lerdir. Yazma kitaplarında genel olarak; zahriye sayfaları, unvan sayfaları, serlevhalar, sure başları, güller, noktalar, satır araları, sayfa kenarları, ve hatime sayfaları tezhiplenmiştir. Zahriye sayfaları yazma kitabın ismini veren birinci sayfaya veya cilt kapağının iç tarafına denir. (Özen, 1983:39) Yazıda başlık anlamına gelen serlevha, zahriyeden hemen sonra gelen ve metnin başladığı ilk sayfadır. Burada tezhibin başlıca amacı olan yazının ön planda, tezhibin ikinci planda olması düşüncesi terk edilerek, tezhibin bütün ihtişamı serlevha sayfalarında gösterilmiştir. (Taşkale, 1994:68) Secde gülü secde edilecek ayetlerin hizasına, hizip gülü her beş sayfada bir, cüz gülü her yirmi sayfada bir, sure gülü de her surenin başına konur. (Binark, 1975:26) Noktalar müzehheb çiçeklere verilen addır. Bunlar kitap süslemesinde

genellikle ayetlerin söz başlarına veya sonlarına konulduğu için bu adı almışlardır. Vakfe de denir. (Özer, 1983:55) Hatime sayfaları yazma kitaplarda müellifin eserini bitirirken yazdığı duaları ve hattatını, varsa müzehhibini belirten yazıları kapsayan son yapraktır. (Akar, Keskiner, 1978:28)

II.2.2.Levhalar

Levhalar da tezhiplenmiş eserlerdendir. Ancak levhaların camlanıp çerçevelenerek korunmasına önem verilmediğinden, açıkta kalan yazı ve tezhipler dış etkilere özellikle devrin aydınlatma aracı olan kandillerin isiyile kirlenip karararak neredeyse okunmaz hale gelmiştir. (Derman, 1992:39)

II.2.3.Ferman ve Tuğralar

Hat sanatında da önemli bir yeri olan ferman ve tuğralar da tezhiplenmiştir. Önceleri ferman, berat, vakfiye gibi yazılı belgelerin baş kısmına konulan tuğranın kullanım alanları zamanla yaygınlaşmış, mühürler, paralar, pullar ve kitabelerde kullanılmaya başlanmıştır. (Aksoy, 1986:11)

II.2.4.Kitap Ciltleri

Eskiden beri tezhiplenmiş kitap ciltleri özellikle 16.y.y.'da en değerli örneklerini sergilemiştir. Bu yüzyıl cildinde kapaklar, sertap ve miklep üzerindeki şemse, selbek, köşebent ve bordürler, Türklere has renk ve kompozisyon uyumu, sadelik içinde güzel bir ahenk teşkil etmekteydi. (Özdeniz, 1981:15)

II.2.5.Minyatürler

Minyatürlerde minyatür içindeki birimler ve bütünün etrafındaki iç ve dış pervazlar tezyin edilir. Minyatürde tezhiplenmiş bölümler; mekanlar, çadırlar, kıyafetler, örtüler ve diğer ufak detaylardır. Mekanlar genellikle geometrik şekillerle tezhiplenir. Kıyafetlerde devrin kıyafet desenlerine uygun biçimde tezhiplenir. Çadır

detaylarında şemseler ve diğer süsleme elemanları en uygun şekilde kullanılmıştır. Türkler minyatürlerin etrafını gerektiğinde hafif bir halkar ile tezyin etmişler, bazen zerefşan ile süslemişlerdir.

II.2.6.Kubur, Kutu, Sandık (Lake İşleri)

Bunların dışında kubur, kutu ve sandıklarda tezhiplenene eşyalardandır. Kubur üzerinde kalem koymaya mahsus yeri, altında da hokka bulunan yazı aletinin adıdır. Boru şeklinde dört altı ve sekiz köşeli olup, yirmibeş cm. boyunda olanları vardır. Kuburlar gövde ve kapaktan oluşur. Genelde gövde ve kapağın her iki uç kısmına pervaz yapıldıktan sonra arada kalan alan tezhiplenir.

II.2.7.Diğer Alanlar

Tılsımlı gömlekler de tezhiplenmiştir. Özellikle padişah ve ailesi için hazırlananların tüm yüzeyi hattatlar ve müzehhipler tarafından çeşitli ayetler ve dualar yazılarak, altın gümüş ve kumaş boyaları ile tezhiplenerek doldurulmuştur. (Atıl, 1978:196) Tezhip sanatı bunların yanı sıra çadır direkleri, tabanca kılıf ve kabzaları, ok ve yaylar ile bunların içine konulduğu tirkeş ve sadak denilen ok kapları üzerine de uygulanmıştır.

II.2.8.Günümüz Kullanım Alanları

Tezhip sanatı günümüzde; genellikle tek başına ya da hüsn-i hat, minyatür gibi eserleri süslemek suretiyle levha olarak kullanıldığı gibi daha çağdaş alanlarda da kullanılmaktadır. Örneğin tekstil sektöründe kumaş deseni tasarımlarında tezhip sanatı motiflerine ve kompozisyonlarına sıkça rastlanmaktadır. Gelenekselliğin değer kazanmasıyla özel kıyafetlerden kravat, eşarp gibi günlük kıyafetlere kadar pek çok giyim eşyasında tezhip sanatı motifleri görülmektedir. Bunun yanı sıra dekorasyon alanında da klasik ya da daha da stilize edilmiş şekilde tezhip sanatı kompozisyonları kullanılmaktadır. Duvar, tavan, merdiven vs. mekan süslemesinin yanında mobilya ve aksesuar tasarımı ve süslemesinde tezhip sanatı motifleri görülmektedir.

II.3.Tezhip Sanatında Teknik Üsluplar

Tezhip sanatı tekniklerini; klasik tezhip, halkar, zerefşan, sazyolu, şukufe ve münhani olarak sınıflandırmak mümkündür.

II.3.1.Klasik Tezhip

Klasik tezhibin yapımında öncelikle kompozisyon kurallarına uyularak desen hazırlanır. Desen tezhiplenecek zemin üzerine istenilen desen geçirme yöntemiyle silkilir. Önce fırça ya da kalem ile belli edilerek altın sürülür. Altın kısımlar mührelenerek parlatılır. Tahrirlendikten sonra uygun renklerle çiçekler boyanır. Tarama ya da lekeliendirme gibi yöntemlerle çiçekler renklendirilir. Çiçeklerin tahrirleri de tamamlandıktan sonra istenilen renklerle zemin doldurulur. Desenlerin bazı kısımlarını kabarık olarak göstermek için yaldız ve boya sürülmeden önce yumurta sarısı ile beyaz boya sürülür ve kuruduktan sonra üzerine yaldız ve boya sürülür. (Binark, 1975:28) En koyu zemin rengi ile kompozisyonun etrafı kontürlendikten sonra uygun tığ çizimi yapılarak boyanır.

II.3.2.Halkar

Tezhip sanatı tekniklerinden biri olan halkar, altınla ya da yaldızla yapılan hafif süsleme üslubuna verilen addır. (Ünver, 1939:10) Gölgeci halkar ve tarama halkar gibi değişik şekillerde uygulanmış ve boyama şekillerine göre isimler almıştır. Tek renk veya çift renk (sarı-yeşil) altınla yapılan esas halkar (Derman, 1996:35) tahrirli halkar, renkli halkar, foyalı halkar, iğne perdahlı halkar gibi isimler alır. Sulu altınla çalışılan çiçek yaprak ve şekillerin ortadan dışa doğru süpürme hareketiyle altının uç kısımlarda toplanarak çalışılmasıdır. Daha sonra etrafına yine altınla kalın bir kontür çekilir. Yine aynı tarz çalışılmış fakat daha sonra çok sulandırılmış bir renk ile altının az olduğu iç bölgelere gölgelendirme yapılır ki bu halkarın hafif renklendirilmiş olanına şikaf denir. (Akar, Keskiner, 1978:28)

II.2.3.Zerefşan

Zerefşan Türk tezyinatında serpmeye altın şeklinde yapılan bir süsleme tarzıdır. Varak altının elek üzerinden jelatinli su veya yumurta akı sürülmüş bir zemine serpiştirilmesidir. (Özkeçeci, 1992:339)

II.2.4.Sazyolu

Sazyolu 16 .y.y.'ın ilk yarısında Osmanlı Sarayı'nda geliştirilen bir üsluptur. Sazyolu, kıvrık dal olarak bilinen uzun dallar üzerine yapılan süslemelerdir.(Ersoy, 1988:17) Ana motiflerini hançer yaprakları denilen ince sivri uçlu iri yaprak motifleri, çok süslü ve kıvrımlı hatmiler, çeşitli kuşlar, ejderhalar ve simurglar, özellikle sırt çizgisi kalın çekilmiş kıvrık yaprak motifleri oluşturur.

II.2.5.Şukufe

Şukufe doğadan alınan çiçek motiflerinin stilize edilerek kullanılmasıyla yapılan bir çeşit tekniktir. (Ersoy, 1988:17) Avrupa'nın barok ve rokoko sanatlarının Türk zevkine göre şekillenmesi ile ortaya çıkan şukufe tarzı, kendine has karakteri ile Türk tezyinatında yer almaktadır. Şukufe ince fırça darbeleriyle gölgelendirme yapılarak çalışılan, özellikle tezhip sanatında çokça eser verilen çiçek minyatürüdür.

II.2.6.Münhani

Münhani tekniği kitap süslemesinde 11. ve 15.y.y.'lar arasında çok kullanılan bir desen çeşidi, aynı zamanda bir tekniktir. Münhaniler birbirine yapışık kümeler halinde olup kendine özgü bir renklendirme özelliğine sahiptir. Rumi ve kuş gagalarının iç bünyelerinde kullanılan ayrıntılardan oluşup gittikçe incelenerek belli bir yöne doğru daralıp deseni meydana getirirler. Münhani boyama tekniğinde önce kağıda geçirilen kompozisyon hatları uygun bir fırça ile yaldızlanır. Siyah ince köntür her motifin yaldızlanan hattının dışına çekilir. Renklendirilmesinde ise istenilen renk en az üç ton olmak üzere hazırlanır. Kuzu denilen bir fırça kalınlığında

boşluk bırakılarak, tonlar açıktan koyuya doğru eşit aralıklarla kalan zemine uygulanır. En koyu zemin rengi ile kontür çekilerek, uygun tığla kompozisyon tamamlanır. (Güney: 66)

II.4.Tezhip Sanatında Kullanılan Motifler

Tezhip sanatında kullanılan motifleri; bitkisel motifler, geometrik motifler, figürlü motifler, kozmik motifler ile Batı tesirli motifler olarak sınıflandırabiliriz.

II.4.1.Bitkisel Motifler

Bitkisel motiflerden hatailer Orta Asya'dan gelen ve Çin sanatının etkisi altında gelişen, genellikle çiçek ve goncaların ele alındığı bir süsleme tarzıdır. Çoğu kez asılları belli olmayacak şekilde stilize edilerek bütün süsleme alanlarında kullanılmış ve giderek büyük bir üsluplaşmaya yol açmıştır. (Keskiner: 20) Hatai çiçeklerin dikine kesit görüntülerinin üsluplaştırılması iken, penç de bu çiçeklerin kuşbakışı görüntülerinin üsluplaştırılmasıdır. Yapraklar ve sap çıkmaları da bitki kaynaklı motiflerdendir. Yaprak şekil bakımından çok farklıdır. Selçuklu döneminde geometrik üslubun yaygın kullanılması, yaprak ve diğer hatai grubunun gelişmesini engellemişse de Osmanlı döneminde ileriye gitmiş, 16.y.y.'da ise altın çağını yaşamıştır. Sap çıkmaları sapların kesiştiği yerleri kamufle etmek, boş dalları doldurmak için kullanılır.

Lotus motifi Mısır sanatının karakteristik motifidir. Asur sanatında yanyana dizilmiş halde bordür olarak kullanılmıştır. En eski motiflerden olan lotus Yunan sanatında da doğu etkili olarak palmetle beraber yer almıştır. Bitki kaynaklı olduğu çok belli olan yana açılmış iki ve yukarı uzanmış üç yapraktan oluşmaktadır.

Palmet motifi Doğu sanatına Helenistik sanat etkisiyle girmiştir. Anadolu Türk sanatında Selçuklular'dan başlayarak Osmanlılar'ın sonlarına kadar hemen her devirde ama o devrin sanat anlayışına göre palmet ve lotus motifleri görülmektedir.

Stilizasyon nedeniyle çoğu zaman bir kompozisyon içindeki motifin palmet mi lotus mu yoksa bir lale mi olduğu kesinlikle anlaşılamamaktadır.

Rumiler, Türk tezyinatının en çok kullanılan motiflerdendir. Menşei hakkında çeşitli görüşler vardır. Bunlardan birine göre, rumi motif palmet motifinin değişiminden ortaya çıkmıştır. Diğer bir görüşe göre ise hayvan figürlerinin stilize edilerek, kol, bacak, gaga gibi uzuvlarının helezonlaştırılmasıyla oluşturulmuştur. Tek başına kompozisyon olarak kullanıldığı gibi hatai motifleri ve çiçek dalları ile birlikte nefis kompozisyonlar oluşturmak mümkündür. Kompozisyondaki görevlerine göre tepelik, ortabağ, kapalı form gibi adlar almışlardır.

Rumilerin ayrıntılarının kompoze edilmesiyle münhani motifi ortaya çıkar. Münhani eğri kambur anlamına gelmektedir. Rumi kaynaklı olduğu için hayvansal kökenli olduğunu düşünenler de vardır. Kendine özgü bir renklendirme tekniği vardır. Rumilerden en önemli farkı budur.

16.y.y.'ın ortalarından itibaren daha natüralist çiçekler ve ağaçlar kendini gösterir. Artık çiçeğin ne çiçeği, yaprağın ne yaprağı olduğu bellidir. 17 y.y.'da Edirnekari ortaya çıkmıştır. Vazo içerisine yerleştirilmiş veya bir demet halinde kurdele ile bağlanmış çeşitli çiçeklerden ya da bir tabak içine yerleştirilmiş meyvelerden oluşmaktadır.

II.4.2.Geometrik Motifler

Geometrik motifler, kare, üçgen, daire, dikdörtgen, yıldız gibi formların birleşmesinden oluşmakta ve sonsuzluğu simgelemektedir. Başlangıç ve bitiş noktaları belli olmayıp bitkisel ve rumi motiflerle kullanılmıştır. (Şengül, 1990:7)

Geçmeler (zencerekler) kitapların sayfa kenarlarında ve levhalık yazıların etrafına süs olarak yapılan, birbirlerinin içinden geçecek biçimde hazırlanan geometrik hatlardan oluşan tezyinat şekilleridir. Zincirleme halkaların kesintisiz olarak devamı bu motif türünün özelliğidir.

Yıldızlar da geometrik motifler grubundadır. İslam sanatında yıldızların kol sayıları ile ilgili olarak bazı semboller kabul edilmiştir. Kompozisyonlarda anlatılmak istenen konu yıldız kol sayıları ile anlatılmaya çalışılmıştır. Daha çok 4,5,6,8,10 kollu yıldızlar kullanılmıştır. Bunlardan biri olan Mühr-ü Süleyman Süleyman Peygamber'in mührü anlamındadır. Genelde merkezleri aynı olan iki üçgenin karşılıklı olarak birbirine geçmesi ile meydana gelen altı kollu yıldızla delalet etmektedir. (Çam, 1993:209) Üçgenin kesiştiği yerdeki nokta gözü temsil eder. Uğur sembolü nazara karşı bir tılsımdır. (Demiriz, 1979:517)

Çintemani Orta Asya kaynaklı olup, yan yana uzanan iki dalgalı çizgiden, ikisi altta birisi üstte olmak üzere üç yuvarlak benekten oluşmuştur. Bu motife aynı zamanda kaplan çizgisi, pars beneği de denilmektedir. (Keskiner, 2000:82)

Tığlar tezhip sanatının yardımcı elemanlarındandır. Kompozisyonlardaki geçişleri sağlamaktadırlar. Eserin cetvel bitiminden sonra motifler incelererek son bulur ve esere zenginlik verir. (Güney:167) Yüzyılına göre tığlar hatayi, rumi, geometrik formlar ya da naturalist çiçekler kullanılarak yapılmıştır. Bu motiflerin yerleştirildiği eksen kimi zaman eğri olmakla birlikte genellikle düz çizgidir. Tığ motifinin temelini belli bir düzlem oluşturduğu ve çizgiler ile noktalardan yararlanarak motif tamamlandığı için tığları geometrik motif olarak değerlendirebiliriz. Tığ üzerinde kullanılan hatayi, rumi, çiçek, yaprak motifleri tığı tamamlayan yardımcı elemanlardır. (Akbaş, 1991)

II.4.3.Figürlü Motifler

İslam sanatının ilkelerinden birisi figürsüzlük olmakla beraber, Anadolu Selçuklularda ve Beylikler döneminde süslemede figür çok kullanılmıştır. Özellikle kudret sembolü olan aslan, kartal gibi hayvanlar başta gelir. Bunların yanısıra boğa, tavuskuşu gibi hayvanlara ve mitolojik hayvan figürleri olan ejder ve zümrüt-ü anka kuşlarına da rastlanmaktadır. İnsan figürü ise Selçuklu döneminde taş, alçı, çini

üzerinde kullanılmıştır. Daha çok minyatür sanatında her dönem kullanılmıştır. Osmanlı döneminde insan figürünü yalnızca minyatür sanatında görmekteyiz.

II.4.4.Kozmik Motifler

Bulutlar, gökyüzündeki su buharı birikintilerinin çeşitli şekillerdeki görüntülerinden esinlenerek ve bu görüntüler stilize edilerek çizilmiş halleridir. Bulut motifinin ejder nefesinin stilize edilmiş hali olduğunu söyleyenler de vardır. Kompozisyonda görevine göre isimler almaktadır. Tek başına kullanılabileceği gibi hatai ve çiçek motifleri hatta rumilerle kompozisyon oluşturulabilmektedir.

II.4.5.Batı Tesirli Motifler

Onsekizinci yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun Batı dünyasına kapılarını açmasıyla birlikte, herşeyde olduğu gibi süsleme sanatlarında da değişiklikler meydana gelmiş ve Batı'nın oluşturduğu barok, rokoko, ampir stilleri mahalli karakterlerle karışarak 'Türk Rokokosu' adı verilen yeni bir üslubun doğmasına yol açmıştır. (Akar-Keskiner, 1978:21) Kendine özgü renk şekil ve teknikleriyle Türk süslemesine katkıları olmakla birlikte, ondokuzuncu yüzyıl ortalarında aşırı süslü şekillere ve renklere bürünerek soysuzlaşmış ve çirkinleşmiştir.

Barok, klasik rönesans üslubu eğri büğrü sedef ve incilere benzeyen deniz kabuğu şeklindeki bezemelerden oluşan bozuk bir tezyinat tarzıdır.(Arseven, 1983:4) Ampir ise Yunan ve Roma sanatlarından ilham alan üslup güzellik ve zerafetten çok gösterişe önem verdiğiinden son derece kaba ve sert bir görünüşe sahiptir. Rokoko barok üslubundan sonra ortaya çıkmış, daha ince ve zarif kıvrımlıdır. Bu sanatların etkisiyle, büyük iri çiçekli karışık motifler ve kaba süslemeler yapılmıştır. Dallar, yapraklar ve çiçekler vazolar, kablar içinde ve fiyonglarla bağlanarak, bazen doğaya yakın 'natür-mort' kavramı içinde bazen de aşırılığa varan kıvrımlar ve girift profillerle bezemeyi tamamlar. (Akar-Keskiner, 1978:21) Yine bu dönemde geniş altın zencerek, desensiz altın zeminler, natüralist çiçek motifleri, hatai, karanfil ve çiçek demetleri şeklinde çeşitli tığlar kullanılmıştır.

BÖLÜM III

III.YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları ile verilerin toplanması ve verilerin çözümlenmesinde kullanılan istatistiksel yöntemler yer almıştır.

III.1.Araştırmanın Modeli

Bu araştırma tarama modeline dayalı betimsel bir araştırmadır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen varolan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. (Karasar, 1999:77) Araştırmada temel bilgi toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. İstanbul ilinde tezhip sanatı eğitimi veren kurumlar (resmi- özel) genellikle birincil kısmen de ikincil kaynaklardan (literatür ve kişilerden) yararlanılarak tespit edilmiş, tezhip eğitiminin ve üretim boyutunun etkinliği ise anket teknikleri ile ortaya konulmuştur.

Bu araştırmada diğer yöntemler yerine tarama modeline dayalı betimsel yöntemler kullanılarak, geçerlik ve güvenilirlik derecesi daha yüksek veriler elde edilecektir.

III.2.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, tezhip sanatı eğitimi veren üniversite ve nakışhanelerde eğitim gören öğrenciler ve kursiyerler ile bu eğitim içinde görev alan öğretmenler (öğretmen) oluşturmaktadır.

Araştırmanın çalışma evrenini ise, eğitim veren, en az 20 yıllık eğitim geçmişli olan ve halen eğitime devam eden tüm üniversite ve nakışhanelerde eğitim gören öğrenciler ve kursiyerler ile bu eğitim içinde görev alan öğretmenler oluşturmaktadır.

Araştırmanın örnekleminin belirlenmesi aşamasında, İstanbul'da en az 20 yıllık geçmişi olan ve halen eğitime devam eden tüm resmi ve özel kurumlar tespit edilmiş, buralardaki öğrenci kursiyer ve öğretici sayıları elde edilmiştir. Bu kapsamda örnekleme; Marmara Üniversitesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Cerrah Paşa Nakışhanesi, Caferağa Medresesi Uygulamalı El Sanatları Merkezi, Sema Nakışhanesi, Kubbealtı Nakışhanesi, Topkapı Sarayı Nakışhanesi ve Birlik Vakfı oluşturmakta olup, bu kuruluşların kuruluş tarihleri ve eğitim süreleri ile buralarda eğitim gören öğrenci ve kursiyer sayılarıyla tezhip sanatı eğitimi veren öğretici sayıları tespit edilmiştir (Bkz. Ek-3). Çalışma evreni olarak alınan kursiyer ve öğreticilerin tümüne ulaşmak imkanlar ölçüsünde zor olacağından bunlar içerisinde bir örneklem alınmıştır. Kursiyerlerden alınacak örneklem sayısı oranlı örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Şöyle ki; örnekleme oluşturan her eğitim kurumunun öğrenci ya da kursiyer sayısının çalışma evreni içindeki oranı, örneklem büyüklüğüne yansıtılmış ve böylece her eğitim kurumundan farklılaşan oranda kursiyer örneklem seçilmiştir. Sonuçta, İstanbul'da en az 20 yıllık eğitim geçmişi olan ve halen eğitime devam eden eğitim kurumlarında, öğreticilerin %50'si ile kursiyer ve öğrencilerin %20'si örnekleme oluşturmaktadır. Böylece 13 öğretici ile 46 kursiyer ve öğrenci örneklem olarak alınmıştır.

III.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, İstanbul'da tezhip sanatı eğitimi veren tüm resmi ve özel kuruluşları tespit etmek amacıyla literatür ve alan araştırması yapılmış, buralarda verilen eğitimin etkinliğini tespit etmek amacıyla, öğrenci kursiyer ve öğreticilere araştırmacı tarafından ölçme aracı olarak anket formu uygulanmıştır. Ankette 2 ölçme aracı kullanılmıştır. Birinci ölçme aracı kursiyer öğrenci anketi, ikinci ölçme aracı öğretici anketi olup eğitim veren kurumu değerlendirmeye yönelik sorular öğretici anketi kapsamına alınmıştır.

Ölçme araçlarının hazırlanması aşamasında önce literatür araştırması ve ilgili kurum ve kuruluşlara gidilerek kursiyer, öğrenci ve öğreticilerle görüşme yapılmış ve

eğitim ortamları gözlenmiştir. Elde edilen bilgilerle araştırma amaçları doğrultusunda taslak anket formu hazırlanmıştır. Ankette yer alan maddeler uzman görüşlerine başvurularak yeniden şekillenmiştir. Anket sorularının anlaşılabilirliği örneklemin bir kısmı üzerinde test edilmiş ve buna göre uzman görüşlerine başvurularak son şekil verilmiştir.

Kursiyer-öğrenci anketi iki bölümden oluşmaktadır (Bkz. Ek-1). Birinci bölüm kişisel bilgiler, ikinci bölüm tezhip sanatı eğitiminde eğitim programının etkinliğine yönelik görüşleri içeren sorulardan oluşmaktadır. Öğretici anketi 2 bölümden oluşmaktadır (Bkz. Ek-2). Birinci bölümde kişisel bilgiler, ikinci bölümde ise eğitim programı sürecinde ve sonrasında öğrencilerin ortaya koyduğu eserlerin değerlendirmesine yönelik sorular yer almaktadır.

Tezhip sanatının eğitim boyutuna ilişkin, eğitim programının etkinliğine yönelik görüşler altı bölüm olarak düzenlenmiş ancak bu bölümler başlıklar halinde ankette yer almamıştır. Bu altı bölüm ise; kapsam (içerik) (5 soru), öğrenme öğretme süreci (9 soru), değerlendirme (3 soru), amaçların etkinliğine yönelik (3 soru), sanatın yaşam tarzının ve felsefesinin kazandırılması ve üsluba yönelik (5 soru), iş bulma durumu (2 soru) olmak üzere toplam 27 sorudan oluşmaktadır. Tezhip sanatının üretim boyutunun değerlendirilmesi tek bölüm olarak düzenlenmiş olup 27 sorudan oluşmaktadır.

III.4.Verilerin Toplanması

Anket formları çoğaltılarak, üniversite ve özel kurslar (nakışhaneler) olarak sınıflandırılan tezhip sanatı eğitimi verilen kurumlara şahsen, internet ortamından önceden tespit edilen örneklem sayısınca gönderilmiş ve Ankara'ya dönmesi sağlanmıştır. Anketler 36 kursiyer ile 10 öğrenciye ve 8 nakışhane öğreticisi ile 5 üniversite öğreticisine uygulanmıştır.

III.5. Veri Çözümleme Yöntemi

Veri toplama aracı olan anketlerde yer alan sorularda araştırmanın amacına yönelik hazırlanan niteliklerden eğitim programının değerlendirilmesinde 5 seçenekli likert tipi ölçek kullanılmıştır. Öğrenciler ile kursiyerlerin anketlerindeki sorular; tamamıyla cevabına 5 değeri, oldukça cevabına 4 değeri, kısmen cevabına 3 değeri, çok az cevabına 2 değeri, hiç cevabına 1 değeri verilerek değerlendirilmiştir. Ölçekte yer alan aralıkların eşit olduğundan hareketle sınırlar şu şekilde belirlenmiştir.

Seçenekler	Sınır
Hiç	1,00 - 1,81
Çok Az	1,82 - 2,60
Kısmen	2,61 - 3,40
Oldukça	3,41 - 4,20
Tamamıyla	4,21 - 5,00

Üretim boyutunun değerlendirilmesinde ise 3 seçenekli likert tipi ölçek kullanılmıştır. Öğretici anketindeki sorular; büyük ölçüde cevabı 3 değeri, kısmen cevabına 2 değeri, hiç cevabına 1 değeri verilerek değerlendirilmiştir. Ölçekte yer alan aralıkların eşit olduğundan hareketle sınırlar şu şekilde belirlenmiştir.

Seçenekler	Sınır
Hiç	1,00 - 1,66
Kısmen	1,67 - 2,33
Büyük Ölçüde	2,34 - 3,00

Anketin uygulaması sonucunda elde edilen verilerin çözümlenmesinde toplanan veriler bilgisayar ortamına aktarıldıktan sonra istatistiksel çözümler için SPSS (Statistical Package For Social Sciences) programından ve bu programın kullanımına yönelik istatistik kitaplarından (Freund, Simon 1997:363-365; George, Mallery 1994:89; Grimm 1993:184-189; Blalock 1979:230) yararlanılmıştır.

Tezhip sanatı eğitim boyutuna ilişkin eğitim programının değerlendirilmesini tespit etmek için nakışhane ve üniversite öğrencilerinin görüşlerinin aritmetik ortalamaları ($\bar{x}$) ve standart sapmaları (S) dikkate alınmıştır. Üniversite ve nakışhane öğrencilerinin arasında anlamlı bir fark olup olmadığı $p \leq ,05$ anlamlılık düzeyinde "t" testi ile karşılaştırılmıştır. Öğretmen ile öğrenci ve kursiyerlerin kişisel niteliklerine ilişkin bulgular da frekans (f) ve yüzde (%) olarak alınmış ve bulguların hepsi tablolarda verilmiştir.

Açık uçlu sorularda da veriler elde edilmiştir. Fakat bunların niceliksel bir dökümüne gerek duyulmamış, tabloların yorumlanması sırasında gerekli yerlerde açıklamalarda bulunulmuştur. Araştırmada her programın verileri ayrı ayrı incelense de cevapların farklılaşmadığı görülmüştür; sonuçta programlar bütün olarak değerlendirilmiş, tek tek bir başlık altında toplanmıştır.

Tezhip sanatı eğitiminde üretim (ürün kalitesinin) değerlendirilmesi kısmında ise ürün kalitesinin nitelikleri ile bulgularda frekans (f) ve (%) olarak tek tablo halinde sunulmuş, niteliklerin açıklamaları ise tek tek yapılmıştır.

BÖLÜM IV

IV. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın genel amacı doğrultusunda aranan cevaplara ilişkin toplanan verilerin istatistiksel analizleri sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır.

IV.1. Öğrencilerin (Kursiyerlerin) Kişisel Niteliklerine İlişkin Bulgular

Bu kısımda; araştırma kapsamına alınarak anketi cevaplandıran nakışhane ve üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine, yaş ve eğitim durumlarına, daha önce tezhip sanatı ile ilgili kurs ya da seminer eğitimi alıp almadıklarına ve tezhip sanatını alma nedenlerine ilişkin bilgiler verilmektedir.

Tablo 1: Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	F		%	
	Nakışhane	Üniversite	Nakışhane	Üniversite
Erkek	-	7	-	70
Kız	35	3	97	30
Cevapsız	1	-	3	-
Toplam	36	10	100	100

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımı incelendiğinde nakışhane öğrencilerinin tamamına yakınının (%97) kız, çok küçük bir grubun (%1) ise cevap vermemiş olduğu, buna karşılık üniversite öğrencilerinin önemli bir kısmı kız (%70) iken erkeklerin (%30) yaklaşık üçte birlik bir dilim oluşturduğu görülmektedir.

Tablo 2: Öğrencilerin Yaşlarına Göre Dağılımı

Yaş	F		%	
	Nakışhane	Üniversite	Nakışhane	Üniversite
11-15 yaş	-	-	-	-
16-20 yaş	-	-	-	-
21-25 yaş	6	8	17	80
26-30 yaş	7	2	20	20

31-35 yaş	11	-	30	-
36 yaş ve daha üstü	10	-	28	-
Cevapsız	2	-	5	-
Toplam	36	10	100	100

Öğrencilerin yaşlarına göre dağılımı incelendiğinde nakışhane öğrencilerinin yaklaşık altıda birinin (%17) 21-25 yaş grubunda, üçte birinin (%30) 31-35 yaş grubu arasında, beşte birinin (%20) 26-30 yaş grubunda, dörtte birinden fazlasının (%28) 36 yaş ve üstü, yirmide birinin (%5) ise cevap vermediği görülmektedir. Buna karşılık üniversite öğrencilerinin önemli bir kısmı (%80) 21-25 yaş grubunda, beşte biri (%20) ise 26-30 yaş grubundadır. Nakışhane öğrencilerinin çoğunun 31 yaş ve üstü, üniversite öğrencilerinin çoğunun ise 21-25 yaş grubu içinde olduğu söylenebilir.

Tablo 3: Öğrencilerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	F		%	
	Nakışhane	Üniversite	Nakışhane	Üniversite
İlk Öğretim	7	-	19	-
Orta Öğretim (Lise)	17	9	47	90
Ön Lisans	2	1	6	10
Lisans (Üniversite)	8	-	22	-
Diğer	-	-	-	-
Cevapsız	2	-	6	-
Toplam	36	10	100	100

Öğrencilerin eğitim durumuna göre dağılımı incelendiğinde nakışhane öğrencilerinin yaklaşık yarısının (%47) orta öğretim (lise), beşte birine yakınının (%19) ilk öğretim, beşte birinden biraz fazlasının (%22) lisans (üniversite), küçük bir grubun (%6) ön lisans mezunu olduğu, geriye kalan grubun (%6) ise cevap vermediği görülmektedir. Buna karşılık üniversite öğrencilerinin önemli bir kısmı (%90) orta öğretim (lise), geriye kalan onda birlik (%10) bölümün ise ön lisans mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 4: Öğrencilerin, Daha Önce Tezhip Sanatı ile İlgili Kurs ya da Seminer Eğitimi Alma Durumlarına Göre Dağılımı

	F		%	
	Nakışhane	Üniversite	Nakışhane	Üniversite
Evet	10	1	28	10
Hayır	26	9	72	90
Cevapsız	-	-	-	-
Toplam	36	10	100	100

Öğrencilerin daha önce tezhip sanatı ile ilgili kurs ya da seminer eğitimi alma durumlarına göre dağılımı incelendiğinde nakışhane öğrencilerinin üçte ikiye yakını (%72) hayır, yaklaşık üçte biri ise (%28) ise evet cevabı verirken, üniversite öğrencilerinin önemli bir kısmı (%90) hayır, onda biri (%10) ise evet cevabını vermiştir.

Tablo 5: Öğrencilerin Tezhip Sanatı Eğitimi Alma Nedenlerine Göre Dağılımı

	f		%	
	Nakışhane	Üniversite	Nakışhane	Üniversite
Boş Vakitlerimi Değerlendirmek İçin	7	-	20	-
Zevk Aldığım İçin	4	-	11	-
Para Kazanmak İçin	3	1	8	10
Bu Alanda Meslek Sahibi Olmak İçin	4	2	11	20
Üniversite Eğitimi Almış Olmak İçin	-	2	-	20
Üniversite Eğitimi Almak ve Bu Alanda Meslek Sahibi Olmak İçin	-	3	-	30
Para Kazanmak ve Üniversite Eğitimi Almış Olmak İçin	-	2	-	20
Zevk Aldığım ve Para Kazanmak İçin	3	-	8	-
Zevk Aldığım ve Boş Vakitlerimi Değerlendirmek İçin	14	-	39	-
Diğer	-	-	-	-
Cevapsız	1	-	3	-
Toplam	36	10	100	100

Öğrencilerin tezhip sanatı eğitimi alma nedenlerine göre dağılımı incelendiğinde nakışhane öğrencilerinin yaklaşık beşte ikisinin (%39) zevk aldığı ve

boş vakitlerini değerlendirmek istediği için, beşte birinin (%20) boş vakitlerini değerlendirmek için, onda birinin (%11) zevk aldığı, diğer onda birinin (%11) bu alanda meslek sahibi olmak için, yaklaşık onüçte birinin (%8) para kazanmak ve diğer onüçte birinin (%8) zevk aldığı ve aynı zamanda para kazanmak istediği için tezhip sanatı eğitimi aldığı görülmektedir. Üniversite öğrencilerinin ise üçte birine yakını (%30) üniversite eğitimi almak ve aynı zamanda bu alanda meslek sahibi olmak için, beşte biri (%20) para kazanmak ve üniversite eğitimi almış olmak için, beşte biri (%20) bu alanda meslek sahibi olmak için, diğer beşte biri (%20) üniversite eğitimi almak için, onda biri ise (%10) para kazanmak için tezhip sanatı eğitimi aldığını belirtmiştir. Nakışhane öğrencilerinin çoğunluğunun zevk aldığı ve boş vakitlerini değerlendirmek istediği için, üniversite öğrencilerinin büyük çoğunluğunun ise üniversite eğitimi almak ve bu alanda meslek sahibi olmak için tezhip sanatı eğitimi aldığı söylenebilir.

IV.2. Öğretmenlerin Kişisel Niteliklerine İlişkin Bulgular

Bu kısımda; araştırma kapsamına alınarak anketi cevaplandıran öğreticilerin (öğretmen) öğrenim durumları, meslekteki toplam hizmet süreleri, tezhip sanatı eğitimi alma durumları ve ders işleme yöntemleri ilişkin bilgiler verilmektedir.

Tablo 6: Öğretmenlerin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı

Öğrenim Durumu	f		%	
	Nakışhane	Üniversite	Nakışhane	Üniversite
İlk Öğretim	-	-	-	-
Orta Öğretim (Lise)	2	-	25	-
Ön Lisans	-	-	-	-
Lisans (Üniversite)	5	1	63	20
Diğer	1	4	12	80
Cevapsız	-	-	-	-
Toplam	8	5	100	100

Öğretmenlerin öğrenim durumuna göre dağılımı incelendiğinde, nakışhane öğretmenlerinin beşte üçünden fazlasının (%63) lisans (üniversite), dörtte birinin (%25) öğretim (lise), geriye kalan grubun (%12) ise diğer başlığı altında lisans üstü

eğitime sahip oldukları görülmektedir. Buna karşılık üniversite öğretmenlerinin beşte biri (%20) lisans (üniversite) eğitimine sahipken, önemli bir kısmının (%80) diğer cevabının açıklaması olarak lisans üstü eğitime sahip oldukları görülmektedir. Nakışhane öğretmenlerinin çoğunluğu lisans mezunu iken üniversite öğretmenlerinin çoğunluğunun lisans üstü eğitim aldığı söylenebilir.

Tablo 7: Öğretmenlerin Meslekteki Toplam Hizmet Sürelerine Göre Dağılımı

Hizmet Süresi	F		%	
	Nakışhane	Üniversite	Nakışhane	Üniversite
1-5 yıl	1	1	12	20
6-10 yıl	2	1	25	20
11-15 yıl	4	2	50	40
16-20 yıl	-	-	-	-
20 yıl üzeri	1	1	13	20
Cevapsız	-	-	-	-
Toplam	8	5	100	100

Öğretmenlerin meslekteki toplam hizmet sürelerine göre dağılımı incelendiğinde, nakışhane öğretmenlerinin yarısının (%50) 11-15 yıl arası, dörtte birinin (%25) 6-10 yıl arası, sekizde birinin (%12) 1-5 yıl arası, diğer sekizde birinin ise (%13) 20 yıl üzeri hizmet süresine sahip oldukları anlaşılmaktadır. Buna karşılık üniversite öğretmenlerinin beşte ikisinin (%40) 11-15 yıl arası, beşte birinin (%20) 1-5 yıl arası, beşte birinin (%20) 6-10 yıl arası, diğer beşte birinin (%20) ise 20 yıl üzeri hizmet süresine sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 8: Öğretmenlerin Tezhip Sanatı Eğitimini Hangi Kurumda Aldıklarına Göre Dağılımı

	F		%	
	Nakışhane	Üniversite	Nakışhane	Üniversite
Üniversite	1	4	13	80
Nakışhane	5	-	63	-
Her İkisi	2	1	24	20
Cevapsız	-	-	-	-
Toplam	8	5	100	100

Öğretmenlerin tezhip sanatı eğitimini aldıkları kuruma göre dağılımı incelendiğinde, nakışhane öğretmenlerinin beşte üçünden fazlasının (%63)

nakışhane, yaklaşık sekizde birinin (%13) üniversite, geriye kalan yaklaşık dörtte birinin (%24) ise hem üniversite hem de nakışhane eğitimi aldıkları görülmektedir. Buna karşılık üniversite öğretmenlerinin beşte dördünün (%80) üniversite, beşte birinin (%20) hem üniversite hem de nakışhane eğitimi aldıkları anlaşılmaktadır. Nakışhane öğretmenlerinin çoğunluğu nakışhane mezunu iken üniversite öğretmenlerinin çoğunluğunun üniversite eğitimi aldığı söylenebilir.

Tablo 9: Öğretmenlerin Ders İşleme Yöntemine Göre Dağılımı

	f		%	
	Nakışhane	Üniversite	Nakışhane	Üniversite
Anlatma	1	-	12	-
Gösteri	-	-	-	-
Soru-Cevap	-	-	-	-
Gözlem	-	-	-	-
Uygulama	-	-	-	-
Anlatma ve Uygulama	2	1	25	20
Uygulama ve Gösteri	2	1	25	20
Anlatma ve Gösteri		2		40
Anlatma, Gösteri ve Uygulama	3	1	38	20
Diğer	-	-	-	-
Cevapsız	-	-	-	-
Toplam	8	5	100	100

Öğretmenlerin ders işleme yöntemine göre dağılımı incelendiğinde, nakışhane öğretmenlerinin beşte ikiye yakınının (%38) anlatma, gösteri ve uygulama yöntemlerinin her üçünü birden kullandıkları, dörtte birinin (%25) anlatma ve uygulama, diğer dörtte birinin (%25) uygulama ve gösteri yöntemlerini, yaklaşık sekizde birinin ise (%12) yalnızca anlatma yöntemini kullandıkları anlaşılmaktadır. Üniversite öğretmenlerinin ise beşte ikisinin (%40) anlatma ve gösteri, beşte birinin (%20) anlatma ve uygulama, beşte birinin (%20) uygulama ve gösteri, diğer beşte birinin (%20) ise anlatma, gösteri ve uygulama yöntemlerinin her üçünü birden kullandıkları görülmektedir. Nakışhane öğretmenlerinin çoğunluğunun anlatma, gösteri ve uygulama yöntemlerinin üçünü birden, üniversite öğretmenlerinin çoğunluğunun ise anlatma ve gösteri yöntemlerinin ikisini birden en çok kullandığı söylenebilir.

IV.3. Tezhip Sanatı Eğitimi Programının Kapsamına Yönelik Nakışhane ve Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri ve Bu Görüşlerin Karşılaştırılması

Nakışhane ve üniversite öğrencilerinin “tezhip sanatı eğitimi programının kapsamına” yönelik görüşleri aritmetik ortalama ($\bar{x}$) ve standart sapma (S) ile ortaya konmuş, üniversite ile nakışhane öğrencilerinin görüşleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı ise “t” testi sonuçlarıyla Tablo-10’da gösterilmiştir.

Tablo 10: Tezhip Sanatı Eğitimi Programının Kapsamına Yönelik Nakışhane ve Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri

Kapsam Boyutunun Nitelikleri							
		N	$\bar{x}$	S	sd	t	Anlamlılık $p \leq 0,05$
1. Tezhip sanatı eğitimi, tezhip yapımında dikkat edilecek hususları öğrenme de etkili olmakta mı?	Nakışhane	33	3,94	,74	41	0,23	,81
	Üniversite	10	4,00	,66			
2. Tezhip sanatı eğitimi, tezhip yapımında kullanılan araç ve gereçlerin bakımının yapılması ve verimli kullanılması alışkanlığını kazandırıyor mu?	Nakışhane	36	4,25	,43	44	0,32	,75
	Üniversite	10	4,20	,42			
3. Tezhip sanatı eğitimi, sanatsal anlamda yeterli bilgi ve beceriyi kazandırıyor mu?	Nakışhane	36	4,00	,71	44	0,83	,40
	Üniversite	10	3,80	,42			
4. Tezhip sanatına ilişkin alınan eğitim, tezhip yapımında ortaya çıkabilecek problemleri nasıl çözeceğinize yönelik yol gösterici oluyor mu?	Nakışhane	36	4,00	,71	44	0,83	,40
	Üniversite	10	4,20	,42			
5. Tezhip sanatına ilişkin alınan eğitim, edindiğiniz bilgi ve becerileri nerelerde ve nasıl kullanabileceğinizi gösterdi mi?	Nakışhane	36	3,50	,87	44	1,66	,10
	Üniversite	10	3,00	,66			

Tezhip sanatı eğitiminin tezhip yapımında dikkat edilecek hususların öğrenimine etkisine ilişkin görüşler incelendiğinde, üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 4,00$) ve nakışhane öğrencileri ($\bar{x} = 3,94$) oldukça düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(41)} = 0,23$, $p \leq 0,05$].

Tezhip sanatı eğitiminin, tezhip yapımında kullanılan araç ve gereçlerin bakımının yapılması ve verimli kullanılması alışkanlığının kazandırmasına ilişkin görüşler incelendiğinde, üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 4,20$) ve nakışhane öğrencileri ($\bar{x} = 4,25$) sırasıyla oldukça ve tamamıyla düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(44)} = 0,32$, $p \leq 0,05$].

Tezhip sanatı eğitiminin, sanatsal anlamda yeterli bilgi ve beceri kazandırmasına ilişkin görüşler incelendiğinde, üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 3,80$) ve nakışhane öğrencileri ($\bar{x} = 4,00$) oldukça düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(44)} = 0,83$, $p \leq 0,05$].

Tezhip sanatına yönelik alınan eğitimin, tezhip yapımında ortaya çıkabilecek problemlerin nasıl çözüleceğine ilişkin yol gösterici olmasına yönelik görüşler incelendiğinde, üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 4,20$) ve nakışhane öğrencileri ($\bar{x} = 4,00$) oldukça düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(44)} = 0,83$, $p \leq 0,05$].

Tezhip sanatına ilişkin alınan eğitimin, edinilen bilgi ve becerilerin nerelerde ve nasıl kullanılabileceğini göstermesine ilişkin görüşler incelendiğinde, üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 3,00$) ve nakışhane öğrencileri ($\bar{x} = 3,50$) sırasıyla kısmen ve oldukça düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(44)} = 1,66$, $p \leq 0,05$].

IV.4. Tezhip Sanatı Eğitimi Programının Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Nakışhane ve Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri ve Bu Görüşlerin Karşılaştırılması

Nakışhane ve üniversite öğrencilerinin “tezhip sanatı eğitimi programının öğrenme-öğretme sürecine” yönelik görüşleri aritmetik ortalama ($\bar{x}$) ve standart sapma (S) ile ortaya konmuş, üniversite ile nakışhane öğrencilerinin görüşleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı ise “t” testi sonuçlarıyla Tablo-11’de gösterilmiştir.

Tablo 11: Tezhip Sanatı Eğitimi Programının Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Nakışhane ve Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri

Tezhip Sanatı Eğitimi Programının Öğrenme-Öğretme Süreci		N	$\bar{x}$	S	sd	t	Anlamlılık $p \leq 0,05$
1. Tezhip sanatı eğitimi programında ele alınan konular, anlamınıza yönelik işlendi mi?	Nakışhane	33	4,52	,50	40	1,57	,12
	Üniversite	9	4,22	,44			
2. Tezhip sanatı eğitimi verimli kılmak için uygun araç-gereç (slayt-tepegöz) kullanıldı mı?	Nakışhane	36	2,50	,50	44	6,15	,00
	Üniversite	10	3,70	,67			
3. Tezhip sanatı eğitimi sırasında konularla ilgili gerekli materyal (ders notları, kitap vb.) verildi mi?	Nakışhane	36	2,25	,84	44	4,35	,00
	Üniversite	10	3,60	,96			

4. Tezhip sanatı eğitiminde değişik uygulamalı örnekler gösterildi mi?	Nakışhane	35	3,74	,61	42	0,14	,88
	Üniversite	9	3,78	,83			
5. Tezhip sanatı eğitiminde, anlamadığınız hususlara ilişkin sorular açık ve net olarak cevaplandırılmakta mı?	Nakışhane	36	4,25	,43	44	1,52	,13
	Üniversite	10	4,50	,52			
6. Tezhip sanatı eğitiminde, eksik ve yanlış öğrenmeler düzeltiliyor mu?	Nakışhane	36	4,50	,50	44	0,55	,58
	Üniversite	10	4,40	,51			
7. Tezhip sanatı eğitiminde, geçmiş konuların tekrarı yapılmakta mı?	Nakışhane	36	3,25	1,10	44	0,13	,89
	Üniversite	10	3,20	,42			
8. Tezhip sanatı eğitimi süresince edindiğiniz bilgi ve tecrübeleri, sınıf arkadaşlarınızla tartışma ve paylaşma imkanına sahip oluyor musunuz?	Nakışhane	35	4,49	,50	44	3,31	,02
	Üniversite	10	3,80	,78			
9. Tezhip sanatı eğitimi süresince, gerekli motivasyon (isteklilik) sağlandı mı?	Nakışhane	36	4,25	,43	44	3,98	,00
	Üniversite	10	3,60	,51			

Tezhip sanatı eğitimi programında ele alınan konuların anlamaya yönelik işlenmesine ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 4,22$) ve nakışhane öğrencileri ($\bar{x} = 4,52$) tamamıyla düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(40)} = 1,57$, $p \leq 0,05$].

Tezhip sanatı eğitimi verimli kılmak için uygun araç-gereç (slayt-tepegöz) kullanılmasına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 3,70$) ve nakışhane öğrencileri ($\bar{x} = 2,50$) sırasıyla oldukça ve çok az düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir [$t_{(44)} = 6,152$, $p \leq 0,05$].

Tezhip sanatı eğitimi sırasında konularla ilgili gerekli materyal (ders notları, kitap vb.) verilmesine ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 3,60$) ve nakışhane öğrencileri ($\bar{x} = 2,25$) sırasıyla oldukça ve çok az düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir [$t_{(44)} = 4,35$, $p \leq 0,05$].

Tezhip sanatı eğitiminde değişik uygulamalı örneklerin gösterilmesine ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 3,78$) ve nakışhane öğrencileri ($\bar{x} = 3,74$) oldukça düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(42)} = 0,14$, $p \leq 0,05$].

Tezhip sanatı eğitiminde, anlaşılmayan hususlara ilişkin soruların açık ve net olarak cevaplandırılmasına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 4,50$) ve nakışhane öğrencileri ($\bar{x} = 4,25$) tamamıyla düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(44)} = 1,52$, $p \leq 0,05$].

Tezhip sanatı eğitiminde, eksik ve yanlış öğrenmelerin düzeltilmesine ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 4,40$) ve nakışhane öğrencileri ($\bar{x} = 4,50$) tamamıyla düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(44)} = 0,55$, $p \leq 0,05$].

Tezhip sanatı eğitiminde, geçmiş konuların tekrarı yapılmasına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 3,20$) ve nakışhane öğrencileri

($\bar{x} = 3,25$) kısmen düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(44)} = 0,13$, $p \leq 0,05$].

Tezhip sanatı eğitimi süresince edinilen bilgi ve tecrübelerin, diğer öğrencilerle tartışma ve paylaşma imkanının verilmesine ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 3,80$) ve nakışhane öğrencileri ($\bar{x} = 4,49$) sırasıyla oldukça ve tamamıyla düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir [$t_{(43)} = 3,31$, $p \leq 0,05$].

Tezhip sanatı eğitimi süresince gerekli motivasyonun (isteklilik) sağlanmasına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 3,60$) ve nakışhane öğrencileri ($\bar{x} = 4,25$) sırasıyla oldukça ve tamamıyla düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir [$t_{(44)} = 3,98$, $p \leq 0,05$].

IV.5. Tezhip Sanatı Eğitimi Programının Değerlendirme Boyutuna Yönelik Nakışhane ve Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri ve Bu Görüşlerin Karşılaştırılması

Nakışhane ve üniversite öğrencilerinin “tezhip sanatı eğitimi programının değerlendirme boyutuna” yönelik görüşleri aritmetik ortalama ($\bar{x}$) ve standart sapma (S) ile ortaya konmuş, üniversite ile nakışhane öğrencilerinin görüşleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı ise “t” testi sonuçlarıyla Tablo-12’de gösterilmiştir.

Tablo 12: Tezhip Sanatı Eğitimi Programının Değerlendirme Boyutuna Yönelik Nakışhane ve Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri

Tezhip Sanatı Eğitimi Programının Değerlendirme Boyutu		N	$\bar{x}$	S	sd	t	Anlamlılık $p \leq 0,05$
1. Tezhip sanatı eğitiminizin başlangıcında, tezhip ile ilgili yeterliliğiniz (bilgi ve yetenek) ölçüldü mü?	Nakışhane	36	3,25	1,31	44	0,89	,37
	Üniversite	10	2,80	1,68			
2. Tezhip sanatı eğitimi süresince, başarı durumunuz hakkında size açıklamada bulunuluyor mu?	Nakışhane	35	3,74	,85	43	2,15	,03
	Üniversite	10	4,40	,84			
3. Öğreticiniz tarafından eğitim sürecinde ortaya koyduğunuz eserlerin değerlendirmesi yapılıyor mu?	Nakışhane	32	4,28	,45	40	0,69	,49
	Üniversite	10	4,40	,51			

Tezhip sanatı eğitiminin başlangıcında, tezhip ile ilgili yeterliliğin (bilgi ve yetenek) ölçülmesine ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 2,80$) ve nakışhane öğrencileri ($\bar{x} = 3,25$) kısmen düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(44)} = 0,89$, $p \leq 0,05$].

Tezhip sanatı eğitimi süresince, öğrencilere başarı durumları hakkında açıklamada bulunulmasına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 4,40$) ve nakışhane öğrencileri ($\bar{x} = 3,74$) sırasıyla tamamıyla ve oldukça düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir [$t_{(43)} = 2,15$, $p \leq 0,05$].

Eğitim sürecinde ortaya koyulan eserlerin değerlendirmesinin yapılmasına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 4,40$) ve nakışhane

öğrencileri ($\bar{x} = 4,28$) tamamıyla düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(40)} = 0,69$, $p \leq 0,05$].

IV.6. Tezhip Sanatı Eğitimi Programının Amaçlarının Etkinliğine Yönelik Nakışhane ve Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri ve Bu Görüşlerin Karşılaştırılması

Nakışhane ve üniversite öğrencilerinin “tezhip sanatı eğitimi programının amaçlarının etkinliğine” yönelik görüşleri aritmetik ortalama ($\bar{x}$) ve standart sapma (S) ile ortaya konmuş, üniversite ile nakışhane öğrencilerinin görüşleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı ise “t” testi sonuçlarıyla Tablo-13’de gösterilmiştir.

Tablo 13: Tezhip Sanatı Eğitimi Programının Amaçlarının Etkinliğine Yönelik Nakışhane ve Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri

Tezhip Sanatı Eğitimi Programının Amaçlarının Etkinliği		N	$\bar{x}$	S	sd	t	Anlamlılık $p \leq 0,05$
1. Tezhip sanatı eğitimi, kursiyer ve öğrencilerin kalifiye (işinde usta) hale gelmesine katkı sağlamakta mı?	Nakışhane	36	3,22	,95	44	1,74	,08
	Üniversite	10	3,80	,78			
2. Tezhip sanatı eğitimi, tezhip eserlerinin kalitesini etkilemekte mi?	Nakışhane	36	4,75	,43	44	1,79	,80
	Üniversite	10	4,40	,84			
3. Tezhip sanatı eğitiminde, amaçlanan bilgi ve becerileri kazandığınıza inanıyor musunuz?	Nakışhane	36	4,00	,71	44	0,83	,40
	Üniversite	10	3,80	,42			

Tezhip sanatı eğitiminin, kursiyer ve öğrencilerin kalifiye (işinde usta) hale gelmesine katkı sağlamasına yönelik görüşler incelendiğinde; üniversite öğrencileri

($\bar{x} = 3,80$) ve nakışhane öğrencileri ($\bar{x} = 3,22$) sırasıyla oldukça ve kısmen düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(44)} = 1,74$, $p \leq 0,05$].

Tezhip sanatı eğitiminin, tezhip eserlerinin kalitesini etkilemesine ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 4,40$) ve nakışhane öğrencileri ($\bar{x} = 4,75$) tamamıyla düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(44)} = 1,79$, $p \leq 0,05$].

Tezhip sanatı eğitiminde amaçlanan bilgi ve becerilerin kazandırılmasına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 3,80$) ve nakışhane öğrencileri ($\bar{x} = 4,00$) oldukça düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(44)} = 0,83$, $p \leq 0,05$].

IV.7. Tezhip Sanatı Eğitimi Programının Üslup Boyutuna Yönelik Nakışhane ve Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri ve Bu Görüşlerin Karşılaştırılması

Nakışhane ve üniversite öğrencilerinin “tezhip sanatı eğitimi programının üslup boyutuna” yönelik görüşleri aritmetik ortalama ($\bar{x}$) ve standart sapma (S) ile ortaya konmuş, üniversite ile nakışhane öğrencilerinin görüşleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı ise “t” testi sonuçlarıyla Tablo-14’de gösterilmiştir.

Tablo 14: Tezhip Sanatı Eğitimi Programının Üslup Boyutuna Yönelik Nakışhane ve Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri

Tezhip Sanatı Eğitimi Programının Üslup Boyutu		N	$\bar{x}$	S	sd	t	Anlamlılık $p \leq .05$
1. Derslerde tezhip sanatı üstadları ve yaşamları hakkında bilgilendiriliyor musunuz?	Nakışhane	36	4,00	,71	44	1,64	,10
	Üniversite	10	3,60	,51			
2. Öğreticinizle ilişkinizi usta-çırak ilişkisi çerçevesinde değerlendiriniz.	Nakışhane	36	4,50	,50	44	13,10	,00
	Üniversite	10	2,20	,42			
3. Öğreticinizle ilişkinizi öğrenci-öğretmen ilişkisi çerçevesinde değerlendiriniz.	Nakışhane	36	2,75	1,31	44	3,40	,00
	Üniversite	10	4,20	,42			
4. Tezhip sanatı eğitimi sürecinde ortaya koyduğunuz eserlerde, klasik tezhip sınırlarının dışına çıkarak yenilikler getiriyor musunuz?	Nakışhane	34	1,59	1,076	42	2,97	,00
	Üniversite	10	2,80	1,317			
5. Tezhip sanatı eğitimi sürecinde ortaya koyduğunuz eserlerde üslubunuz var mı?	Nakışhane	36	2,50	1,404	44	2,29	,02
	Üniversite	10	3,60	1,075			

Derslerde tezhip sanatı üstadları ve yaşamları hakkında bilgi verilmesine ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 3,60$) ve nakışhane öğrencileri ($\bar{x} = 4,00$) oldukça düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(44)} = 1,64$, $p \leq .05$].

Öğrencilerle olan ilişkinin usta-çırak ilişkisi çerçevesinde değerlendirilmesine ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 2,20$) ve nakışhane öğrencileri ($\bar{x} = 4,50$) sırasıyla çok az ve tamamıyla düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t”

testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir [$t_{(44)} = 13,10$, $p \leq 0,05$].

Öğrencilerle olan ilişkinin öğrenci-öğretmen ilişkisi çerçevesinde değerlendirilmesine ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 4,20$) ve nakışhane öğrencileri ($\bar{x} = 2,75$) sırasıyla oldukça ve kısmen düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir [$t_{(44)} = 3,40$, $p \leq 0,05$].

Tezhip sanatı eğitimi sürecinde ortaya konulan eserlerde, klasik tezhip sınırlarının dışına çıkılarak yenilikler getirilmesine ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 2,80$) ve nakışhane öğrencileri ($\bar{x} = 1,59$) sırasıyla kısmen ve hiç düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir [$t_{(42)} = 2,97$, $p \leq 0,05$].

Tezhip sanatı eğitimi sürecinde ortaya konulan eserlerde üslubun varlığına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 3,60$) ve nakışhane öğrencileri ($\bar{x} = 2,50$) sırasıyla oldukça ve çok az düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir [$t_{(44)} = 2,29$, $p \leq 0,05$].

IV.8. Tezhip Sanatı Eğitimi Programı Sonrasında İş Bulma Durumuna Yönelik Nakışhane ve Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri ve Bu Görüşlerin Karşılaştırılması

Nakışhane ve üniversite öğrencilerinin “tezhip sanatı eğitimi programı sonrasında iş bulma durumlarına” yönelik görüşleri aritmetik ortalama ($\bar{x}$) ve

standart sapma (S) ile ortaya konmuş, üniversite ile nakışhane öğrencilerinin görüşleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı ise “t” testi sonuçlarıyla Tablo-15’de gösterilmiştir.

Tablo 15: Tezhip Sanatı Eğitimi Programı Sonrasında İş Bulma Durumuna Yönelik Nakışhane ve Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri

Tezhip Sanatı Eğitimi Programı Sonrasında İş Bulma Durumu		N	$\bar{x}$	S	sd	t	Anlamlılık $p \leq ,05$
1. Tezhip sanatı eğitimi alanlar, özel sektörde mi iş bulabiliyorlar?	Nakışhane	36	3,00	1,24	43	0,49	,62
	Üniversite	9	3,22	1,09			
2. Tezhip sanatı eğitimi alanlar, kamu sektöründe mi iş bulabiliyorlar?	Nakışhane	36	1,50	,50	44	5,07	,00
	Üniversite	10	2,80	1,22			

Tezhip sanatı eğitimi alanların, özel sektörde iş bulabilmelerine ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 3,22$) ve nakışhane öğrencileri ($\bar{x} = 3,00$) kısmen düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(43)} = 0,49$, $p \leq ,05$].

Tezhip sanatı eğitimi alanların, kamu sektöründe iş bulabilmelerine ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğrencileri ($\bar{x} = 2,80$) ve nakışhane öğrencileri ($\bar{x} = 1,50$) sırasıyla kısmen ve hiç düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda nakışhane ve üniversite öğrencileri arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir [$t_{(44)} = 5,07$, $p \leq ,05$].

IV.9. Eğitim Programı Sürecinde ve Sonrasında Öğrencilerin Ortaya Koyduğu Eserlerin Değerlendirilmesine Yönelik Nakışhane ve Üniversite Öğretmenlerinin Görüşleri ve Bu Görüşlerin Karşılaştırılması

Nakışhane ve üniversite öğretmenlerinin “eğitim programı sürecinde ve sonrasında öğrencilerin ortaya koyduğu eserlerin değerlendirilmesine” yönelik görüşleri aritmetik ortalama ($\bar{x}$) ve standart sapma (S) ile ortaya konmuş, üniversite ile nakışhane öğretmenlerinin görüşleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı ise “t” testi sonuçlarıyla Tablo-16’da gösterilmiştir.

Tablo 16: Eğitim Programı Sürecinde ve Sonrasında Öğrencilerin Ortaya Koyduğu Eserlerin Değerlendirilmesine Yönelik Nakışhane ve Üniversite Öğretmenlerinin Görüşleri

		N	$\bar{x}$	S	sd	t	Anlamlılık $p \leq ,05$
1.Desen hazırlamada teknik kurallara uyulmuş mu?	Nakışhane	8	2,50	,53	11	0,32	,75
	Üniversite	5	2,60	,54			
2.Kullanılan motifler karakteristik özelliklerini taşıyorlar mı?	Nakışhane	8	2,63	,51	11	0,62	,54
	Üniversite	5	2,80	,44			
3.Motifler teknik kurallara uygun kullanılmış mı?	Nakışhane	7	3,00	,00	10	1,20	,25
	Üniversite	5	2,80	,44			
4.Kullanılan motifler ve teknik kurallar hakkında öğrencilerin terimsel bilgileri var mı?	Nakışhane	8	2,13	,35	11	5,44	,00
	Üniversite	5	3,00	,00			
5.Hüsn-ü hat ya da minyatür gibi eserlerin tezhibi yapılıyorsa, kompozisyon hüsn-ü hat ya da minyatüre uygun mu?	Nakışhane	8	2,63	,51	11	0,62	,54
	Üniversite	5	2,80	,44			
6.Hüsn-ü hat ya da minyatür orantılı biçimde kesip yapıştırılabilmiş mi?	Nakışhane	8	2,63	,51	11	0,74	,47
	Üniversite	5	2,40	,54			

7.Desen kağıda en uygun şekilde aktarılabilmiş mi?	Nakışhane	8	2,63	,51	11	0,08	,93
	Üniversite	5	2,60	,54			
8.Altın en uygun şekilde hazırlanabilmiş mi?	Nakışhane	8	2,75	,46	1	0,19	,85
	Üniversite	5	2,80	,44			
9.Altın kağıda doğru bir şekilde sürülebilmiş mi?	Nakışhane	8	2,50	,53	11	0,32	,75
	Üniversite	5	2,60	,54			
10.Altın iyi mührelenebilmiş mi?	Nakışhane	8	2,63	,51	10	0,39	,69
	Üniversite	4	2,75	,50			
11.Altın ile boyanması gereken motifler isabetli seçilmiş mi?	Nakışhane	8	2,63	,51	11	0,74	,47
	Üniversite	5	2,40	,54			
12.Tahrir kurallara uygun yapılmış mı?	Nakışhane	8	2,75	,46	11	0,53	,60
	Üniversite	5	2,60	,54			
13.Fırça iyi kullanılmış mı?	Nakışhane	8	2,63	,51	11	1,59	,13
	Üniversite	5	3,00	,00			
14.Geçme (zencerek) aralıkları kurallara uygun bırakılmış mı?	Nakışhane	8	2,50	,53	11	1,04	,31
	Üniversite	5	2,80	,44			
15.Geçme (zencerek) motifi kompozisyona uygun mu?	Nakışhane	8	2,50	,53	11	0,32	,75
	Üniversite	5	2,40	,54			
16.Geçme (zencerek) kurallara uygun boyanmış mı?	Nakışhane	8	2,63	,51	11	0,08	,93
	Üniversite	5	2,60	,54			
17.Motiflerin karakteristik özelliklerine uygun renkleri seçilmiş mi?	Nakışhane	8	2,50	,53	11	0,32	,75
	Üniversite	5	2,60	,54			
18.Renkler kurallara uygun karılarak hazırlanmış mı?	Nakışhane	8	2,38	,51	11	0,74	,47
	Üniversite	5	2,60	,54			
19.Renkler arasında uyum var mı?	Nakışhane	7	2,57	,53	10	0,77	,45
	Üniversite	5	2,80	,44			
20.Boyanan motiflerin renklendirilmesi aşamasında uygun teknik (tarama, lekeleme v.b.) seçilmiş mi?	Nakışhane	8	2,88	,35	11	1,11	,29
	Üniversite	5	2,60	,54			

21.Motiflerin tahriri kurallara uygun yapılmış mı?	Nakışhane	8	2,63	,51	11	0,08	,93
	Üniversite	5	2,60	,54			
22.Zemin rengi kompozisyona uyumlu seçilmiş mi?	Nakışhane	8	2,38	,51	11	0,08	,93
	Üniversite	5	2,40	,54			
23.Zemin kurallara uygun boyanmış mı?	Nakışhane	8	2,88	,35	11	1,11	,29
	Üniversite	5	2,60	,54			
24.Cetvel kurallara uygun çekilmiş mi?	Nakışhane	8	2,63	,51	11	0,74	,47
	Üniversite	5	2,40	,54			
25.Seçilen tığ motifleri kompozisyona uygun mu?	Nakışhane	8	2,50	,53	11	1,04	,31
	Üniversite	5	2,80	,44			
26.Tığlar kurallara uygun boyanmış mı?	Nakışhane	8	2,50	,53	11	0,32	,75
	Üniversite	5	2,60	,54			
27.Boya, mühr v.b. malzemeler uygun kullanılmış mı?	Nakışhane	8	2,50	,53	10	1,82	,09
	Üniversite	4	3,00	,00			

Öğrencilerin desen hazırlamada teknik kurallara uymalarına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 2,60$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,50$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(11)} = 0,32$, $p \leq 0,05$].

Öğrencilerin kullandıkları motiflerin karakteristik özelliklerini taşımalarına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 2,80$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,63$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(11)} = 0,62$, $p \leq 0,05$].

Öğrenciler tarafından motiflerin teknik kurallara uygun kullanılmasına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 2,80$) ve nakışhane

öğretmenleri ($\bar{x} = 3,00$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(10)} = 1,20$, $p \leq 0,05$].

Kullanılan motifler ve teknik kurallar hakkında öğrencilerin terimsel bilgilere sahip olmalarına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 3,00$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,13$) sırasıyla büyük ölçüde ve kısmen düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir [$t_{(11)} = 5,44$, $p \leq 0,05$].

Öğrenciler tarafından hüsn-ü hat ya da minyatür gibi eserlerin tezhibi yapılırken kompozisyonun hüsn-ü hat ya da minyatüre uygun olmasına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 2,80$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,63$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(11)} = 0,62$, $p \leq 0,05$].

Hüsn-ü hat ya da minyatürün orantılı biçimde kesilip yapıştırılmasına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 2,40$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,63$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(11)} = 0,74$, $p \leq 0,05$].

Öğrenciler tarafından desenin kağıda en uygun şekilde aktarılmasına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 2,60$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,63$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler.

Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(11)} = 0,83$, $p \leq 0,05$].

Altının en uygun şekilde öğrenciler tarafından hazırlanmasına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 2,80$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,75$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştirdiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(11)} = 0,19$, $p \leq 0,05$].

Öğrenciler tarafından altının kağıda doğru bir şekilde sürülmesine ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 2,60$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,50$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştirdiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(11)} = 0,32$, $p \leq 0,05$].

Öğrenciler tarafından altının iyi mührlenmesine ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 2,75$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,63$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştirdiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(10)} = 0,39$, $p \leq 0,05$].

Altın ile boyanması gereken motiflerin öğrenciler tarafından isabetli seçilmesine ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 2,40$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,63$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştirdiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t”

testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(11)} = 0,74$, $p \leq 0,05$].

Tahririn öğrenciler tarafından kurallara uygun yapılmasına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 2,60$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,75$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(11)} = 0,53$, $p \leq 0,05$].

Öğrenciler tarafından fırçanın iyi kullanılmasına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 3,00$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,63$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(11)} = 1,59$, $p \leq 0,05$].

Geçmenin (zencerek) aralıklarının kurallara uygun bırakılmasına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 2,80$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,50$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(11)} = 1,04$, $p \leq 0,05$].

Öğrencilerin geçme (zencerek) motifini kompozisyona uygun kullanmalarına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 2,40$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,50$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(11)} = 0,32$, $p \leq 0,05$].

Öğrencilerin geçme (zencerek) motifini kurallara uygun boyamalarına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 2,60$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,63$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(11)} = 0,08$, $p \leq 0,05$].

Öğrenciler tarafından motiflerin karakteristik özelliklerine uygun renklerin seçilmesine ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 2,60$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,50$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(11)} = 0,32$, $p \leq 0,05$].

Renklerin kurallara uygun karılarak hazırlanmasına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 2,60$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,38$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(11)} = 0,74$, $p \leq 0,05$].

Renkler arasında uyumun varlığına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 2,80$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,57$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(10)} = 0,77$, $p \leq 0,05$].

Boyanan motiflerin renklendirilmesi aşamasında uygun tekniklerin (tarama, lekeleme v.b.) seçilmesine ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri

($\bar{x} = 2,60$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,88$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(11)} = 1,11$, $p \leq 0,05$].

Öğrenciler tarafından motiflerin tahrir kurallarına uygun yapılmasına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 2,60$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,63$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(11)} = 0,08$, $p \leq 0,05$].

Zemin renginin kompozisyona uyumlu seçilmesine ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 2,40$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,38$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(11)} = 0,08$, $p \leq 0,05$].

Öğrenciler tarafından zeminin kurallara uygun boyanmasına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 2,60$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,88$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(11)} = 1,11$, $p \leq 0,05$].

Öğrenciler tarafından cetvelin kurallara uygun çekilmesine ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 2,40$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,63$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane

ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(11)} = 0,74$, $p \leq 0,05$].

Öğrenciler tarafından seçilen tığ motiflerinin kompozisyona uygunluğuna ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 2,80$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,50$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(11)} = 1,04$, $p \leq 0,05$].

Öğrenciler tarafından tıgların kurallara uygun boyanmasına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 2,60$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,50$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(11)} = 0,32$, $p \leq 0,05$].

Boya, mühre v.b. malzemelerin uygun kullanılmasına ilişkin görüşler incelendiğinde; üniversite öğretmenleri ($\bar{x} = 3,00$) ve nakışhane öğretmenleri ($\bar{x} = 2,50$) büyük ölçüde düzeyinde gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Bu görüşler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan “t” testi sonucunda, nakışhane ve üniversite öğretmenleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir [$t_{(10)} = 1,82$, $p \leq 0,05$].

BÖLÜM V

V. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde; İstanbul’da tezhip sanatı eğitimi veren üniversiteler ve özel kursların (nakışhanelerin) eğitim-üretim boyutunu değerlendirmeyi amaçlayan araştırma bulgularından elde edilen sonuçlara yer verilmiş ve önerilerde bulunulmuştur.

V.1. Sonuçlar

Bu araştırmada kaynak taraması, verilerin toplanması, analiz ve yorumu aşamasında elde edilen sonuçlara aşağıda yer verilmiştir.

Üniversiteler ve nakışhanelerde tezhip sanatı eğitimi alan öğrencilerin kişisel bilgilerine bakıldığında;

nakışhane öğrencilerinin tamamına yakınının kızlar tarafından oluşturulduğu, 31 yaş ve üstü yaş grubu içinde, orta öğretim ve kısmen de üniversite mezunu olduğu, çoğunun kurslara ilk defa katıldıkları ve kursa zevk aldıkları, boş zamanlarını değerlendirmek istedikleri için katıldıkları sonucu görülmektedir.

Üniversite öğrencilerinin ise kızlar çoğunlukta olmakla birlikte %30 oranında erkek öğrencilerden de oluştuğu tespit edilmiştir. Bu öğrencilerin tamamına yakını 21-25 yaş grubunda olup, orta öğretim mezunlardır. Tezhip sanatı eğitimine ilk olarak üniversitede başlamışlar ve çoğunluğunun eğitim alma amacı, üniversite mezunu olmak ve bu alanda meslek edinmektir.

Bu sonuçlar değerlendirildiğinde; üniversitelerde nakışhanelere göre erkek öğrenci sayısının çok olmasının nedeni, eğitim alma amacı ile ilişkilendirilebilir. Öyle ki; 31 yaş ve üstü kadınların zevk aldığı ve boş vakitlerini değerlendirmek amacıyla katıldıkları tezhip eğitimine karşın, üniversitede tezhip sanatı eğitimi alan

öğrencilerin yaş grubu 21-25 yaş grubu olup amaçları meslek sahibi olmak ve üniversite eğitimi almaktır. Üniversite ve nakışhane öğrencilerinin yaklaşık oranda ortaöğretim mezunu olmasının nedeni ise, üniversite öğrencilerinin halen lisans eğitimi almakta olmalarıdır. Öğrencilerin daha önce tezhip sanatı ile ilgili kurs ya da seminer eğitimi alma durumlarında nakışhane öğrencilerinin, üniversite öğrencilerine göre daha yüksek orana sahip olmasının nedeni ise, üniversite öğrencilerinin daha genç yaş grubunda olması ile ilişkilendirilebilir. (Bkz. Tablo 1-5)

Üniversite ve nakışhanelerde tezhip sanatı eğitimi veren öğretmenlerin (öğretmenlerin) kişisel bilgilerine bakıldığında;

nakışhane öğretmenlerinin yarından çoğunun üniversite mezunu olduğu, meslekteki toplam hizmet sürelerinin çoğunlukla 11-15 yıl olduğu, tezhip sanatı eğitimlerini çoğunlukla nakışhanelerde aldıkları, ders işleme yöntemlerinden anlatım, gösteri ve uygulama yöntemlerinin hepsini kullandıkları sonucu çıkartılabilir.

Üniversite öğretmenlerinin ise tamamına yakını lisansüstü eğitim almış olmakla birlikte geri kalan kısmı üniversite mezunudur. Meslekteki toplam hizmet süreleri 11-15 yıl olup, 20 yıl ve üzeri hizmet süresi olan öğretmenler de önemli bir oran oluşturmaktadır. Öğretim üyelerinin tamamına yakınının tezhip sanatı eğitimini üniversitede aldıkları, ders işleme yöntemlerinden anlatım, gösteri ve uygulama yöntemlerini kullandıkları görülmektedir.

Üniversite öğretmenlerinin nakışhane öğretmenlerine oranla eğitim seviyesi daha yüksek olup üniversite öğretmenlerinin toplam hizmet süreleri daha uzundur. Araştırma sırasında, Cumhuriyet sonrası tezhip sanatı eğitiminin gelişmesinde önemli olan isimlerin daha sonra üniversitelerde geleneksel Türk el sanatları bölümlerinin açılması ile buralarda görev aldıkları, bu nedenle de toplam hizmet süresinin üniversite lehine arttığı söylenebilir. Nakışhane öğretmenleri tezhip sanatı eğitimini çoğunlukla nakışhanelerde tamamlamışlar, buna karşılık üniversite öğretmenleri ise üniversitelerde tezhip sanatı eğitimi almışlardır. Araştırma sonucunda ortaya çıkan bir diğer durum da; üniversite öğretmenlerinin bir kısmının

üniversitenin yanı sıra nakışhanelerde de tezhip sanatı eğitimi almış ya da almakta olduğudur. (Bkz. Tablo 6-9)

Tezhip sanatı eğitiminin kapsam (içerik) boyutunun etkinliğine yönelik olarak eğitimin; tezhip yapımında dikkat edilecek hususları öğrenmede, sanatsal anlamda yeterli bilgi ve beceriyi kazandırmada, tezhip yapımında ortaya çıkabilecek problemlerin nasıl çözüleceğine ilişkin yol göstermede, nakışhane ve üniversite öğrencileri oldukça etkili olduğunu; tezhip yapımında kullanılan araç ve gereçlerin bakımının yapılması ve verimli kullanılması alışkanlığını kazandırma da ise nakışhane öğrencileri tamamıyla, üniversite öğrencileri oldukça etkili olduğunu, edinilen bilgi ve becerilerin nerelerde ve nasıl kullanılabileceğini göstermede, nakışhane öğrencileri oldukça, üniversite öğrencileri kısmen etkili olduğunu belirtmektedirler. (Bkz. Tablo 10)

Tezhip sanatı eğitimi programının öğrenme-öğretme sürecinin etkinliğine yönelik olarak eğitim programında ele alınan konuların anlamaya yönelik işlendiği, anlaşılmayan hususlara ilişkin soruların açık ve net olarak cevaplandırıldığı, eksik ve yanlış öğrenmelerin düzeltildiği belirtilmiştir.

Ayrıca tezhip sanatı eğitiminde oldukça değişik uygulamalı örneklerin gösterildiği, geçmiş konuların da kısmen tekrarının yapıldığı belirtilmiştir. Tezhip sanatı eğitimi süresince edinilen bilgi ve tecrübelerin diğer öğrenciler ile tartışılması ve paylaşılmasına imkan verilmesi ve eğitim süresince gerekli motivasyonun sağlanması bakımından nakışhane öğrencileri öğrenme-öğretme sürecini tamamen etkin, üniversite öğrencileri ise oldukça etkili bulmaktadırlar. Nakışhane ve üniversite öğrencilerinin görüşleri arasındaki farkı gösteren “t” testi sonucunda fark anlamlı bulunmuştur. Bu da göstermektedir ki; nakışhanelerde öğrenciler bilgi ve tecrübelerini birbirleri ile üniversitelere oranla daha çok paylaşma imkanına sahiptirler. Ayrıca nakışhane eğitim programının öğrenme-öğretme süreci, öğrencileri motive etme bakımından üniversitelere oranla daha etkindir. Bununla birlikte üniversite öğrencilerinin motivasyon eksikliği önemli bir noktadır ve ayrıntılı bir araştırma konusu olduğu düşünülmektedir.

Tezhip sanatı eğitiminde nakışhane öğrencileri tarafından görülen en önemli eksiklik, eğitimi verimli kılmak için uygun araç-gereçlerin ve konularla ilgili gerekli materyallerin en az düzeyde verilmesidir. Aynı konuya ilişkin üniversite öğrencileri ise oldukça düzeyinde görüş bildirmişlerdir. “T” testi sonucunda veriler arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Bu da üniversitelerdeki eğitim programının öğrenme-öğretme sürecinin, eğitimde kullanılan araç-gereç ve öğrencilere verilen materyal konusunda daha zengin olduğunu göstermektedir. (Bkz. Tablo 11)

Tezhip sanatı eğitiminin değerlendirme boyutunun etkinliğine yönelik nakışhane ve üniversite öğrencileri, eğitimin başlangıcında tezhip ile ilgili yeterliliklerinin kısmen ölçüldüğünü, eğitim sürecinde ise ortaya koydukları eserlerin tamamıyla değerlendirildiğini belirtmektedirler. Ancak eğitim sürecinde öğrencilerin başarı durumları üniversite öğrencilerine tamamıyla açıklanırken, nakışhane öğrencilerine oldukça düzeyinde açıklanmaktadır. Nakışhane ve üniversite öğrencilerinin görüşleri arasındaki farkı gösteren “t” testi sonucunda fark anlamlı bulunmuştur. Bunun nedeni, üniversite öğrencilerinin eğitim süresince düzenli olarak uygulamalı ve teorik sınavlara tabi tutulması ve bu sınavların sonucuna göre üniversite diplomasını alacak olmalarıdır. Bu sınav sonuçları da kural olarak açıklanmak durumunda olduğundan, öğrenciler öğretmenlerin değerlendirmelerinden haberdar olmaktadır. Nakışhanede ise öğreticinin takibine ve genel değerlendirmesine göre öğrenciler mezun olmaktadır. (Bkz. Tablo 12)

Tezhip sanatı eğitimi programının amaçlarının etkinliğine yönelik olarak nakışhane ve üniversite öğrencileri, amaçlanan bilgi ve becerileri oldukça kazandıklarını, aldıkları eğitimin ise eserlerinin kalitesini tamamıyla etkilediğini ifade etmektedirler. Nakışhane öğrencileri tezhip sanatı eğitiminin kendilerinin işlerinde usta (kalifiye) hale gelmelerine kısmen katkı sağladığını, üniversite öğrencileri ise oldukça etki ettiğini belirtmektedirler. Bu durum üniversite öğrencilerinin nakışhane öğrencilerine oranla amaçlarına ulaşmada aldıkları tezhip sanatı eğitiminden daha çok memnun olduklarını göstermektedir. (Bkz. Tablo 13)

Tezhip sanatı eğitimi programının üslup boyutuna yönelik olarak; üniversite öğrencileri öğretmenleri ile aralarındaki ilişkiyi çok az usta-çırak ilişkisi, oldukça düzeyinde ise öğrenci-öğretmen ilişkisi olarak görmektedirler. Nakışhane öğrencileri ise öğretmenleri ile ilişkilerini tamamıyla usta çırak ilişkisi içerisinde değerlendirmektedirler. Nakışhane ve üniversite öğrencilerinin görüşleri arasındaki farkı gösteren “t” testi sonucunda fark anlamlı bulunmuştur. Bu veriler neticesinde üniversitelerde öğrenci-öğretmen ilişkisi hakimken, nakışhanelerde geleneksel usta-çırak ilişkisi devam ettirilmektedir.

Nakışhane ve üniversite öğrencileri eğitim sürecinde tezhip sanatı üstatları ve yaşamları hakkında oldukça bilgilendirildiklerini ifade etmektedirler.

Üniversite öğrencilerinin tezhip sanatı eğitimi sürecinde ortaya koydukları eserlerde kısmen klasik tezhip sınırlarının dışına çıkabildikleri, nakışhane öğrencilerinin ise hiç çıkamadıkları görülmektedir. Ortaya konulan eserlerde ise üniversite öğrencilerinin oldukça üsluplaştığı, nakışhane öğrencilerinin ise çok az üslup edindiği sonucu çıkartılabilir.

Bu sonuçlar değerlendirildiğinde; üniversite öğrencilerinin eğitim sürecinde ve ürün boyutunda kendilerine bir üslup edinebildikleri, günümüz şartlarına uygun olarak yeni yaklaşımlarda bulunabildikleri, nakışhane öğrencilerinin ise klasik tezhip sanatı öğretilerinin dışına çıkamadıkları söylenebilir. (Bkz. Tablo 14)

Tezhip sanatı eğitimi sonrasında üniversite ve nakışhane öğrencileri kısmen özel sektörde iş bulabilmektedir. Kamu sektöründe ise nakışhane öğrencileri hiç iş bulamazken üniversite öğrencileri kısmen bulmaktadır. Nakışhane ve üniversite öğrencilerinin görüşleri arasındaki farkı gösteren “t” testi sonucunda fark anlamlı bulunmuştur. Bu sonuçlar göstermektedir ki; özel sektörde eşit koşullara sahip olan nakışhane ve üniversite öğrencileri kamu sektöründe farklı konumlarda değerlendirilmektedirler. Üniversite mezunlarının diplomaları sayesinde kamu sektöründe daha kolay iş bulabildiklerini söyleyebiliriz. Ancak her iki sektörde de iş

bulma durumlarının kısmen düzeyinde kalması, tezhip sanatı alanında iş imkanlarının sınırlı olduğunu göstermektedir. (Bkz. Tablo 15)

Tezhip sanatı eğitiminin üretim (ürün kalitesi) boyutu öğretmenler tarafından değerlendirilmiş, tezhip yapımında dikkat edilmesi gereken kurallara uyulduğu belirtilmiştir. Ancak kullanılan motifler ve teknik kurallar hakkında üniversite öğrencilerinin büyük ölçüde terimsel bilgisi varken, nakışhane öğrencilerinin kısmen bilgi sahibi olduğu belirtilmiştir. Bu durumun nedeni ise üniversite eğitiminin nakışhane eğitimine göre daha teorik içerikli olmasıdır. (Bkz. Tablo 16)

V.2. Öneriler

1. Tezhip sanatı eğitimi programlarının, üniversite ve nakışhaneler işbirliğinde, öğrencilerin eğitim gereksinimlerine uygun olarak planlı ve sistemli olarak geliştirilmesi önerilmektedir.

2. Tezhip sanatı eğitimini verimli kılmak için özellikle nakışhanelerin araç-gereç donanımının artırılması gerekmektedir.

3. Nakışhanelerde yürütülen tezhip sanatı eğitiminde öğrencilere kitap, ders notu ve benzeri gerekli materyaller temin edilmesi önerilmektedir.

4. Tezhip sanatı eğitimi öncesinde öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini sınavacak bir yöntemle seçimlerinin yapılması ve giriş yeterliliğinin mutlaka ölçülmesi gerekmektedir.

5. Geleneksel sanatlardan biri olan tezhip sanatının yaşatılması ve geniş kitlelere tanıtılması adına, kullanılan motif ve kompozisyonların günümüz sanat anlayışına ve sanatın yeni kullanım alanlarına uyum sağlayacak şekilde geliştirilmesi önerilmektedir. Bu anlamda; tezhip sanatı eğitimi sürecinde öğretmenlerin klasik tezhip sanatı kurallarını öğretmenin yanında, öğrencilerin yeni yaklaşımlarda

bulunmalarına rehberlik etmeleri ve üslup edinme yolundaki öğrencileri desteklemeleri gerektiği düşünülmektedir.

6. Tezhip sanatı eğitiminde öğretmenler, geleneksel öğelerin yanı sıra sanatın yaşatılabilmesi ve geniş kitlelere tanıtılabilmesi adına günümüz şartları ile de uyumlu bir sanat anlayışının yerleştirilmesinde öğrencilere yol gösterici olmalıdırlar. Bu anlamda eğitim programına yönelik yeni yaklaşımların benimsenmesi gerekmektedir.

7. Tezhip sanatı günümüzde levha olarak kullanıldığı gibi daha çağdaş alanlarda da kullanılmaktadır. Özellikle tekstil sektöründe, dekorasyon alanında, mobilya ve aksesuar süslemelerinde tezhip sanatı ve motiflerine büyük önem verilmektedir. Dolayısıyla; tezhip sanatı eğitimi alan öğrencilerin, eğitimleri sonrasında nerelerde iş bulabilecekleri konusunda bilgilendirilmeleri ve eğitim programının yeni iş sahalarına yönelik olarak geliştirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

ADANIR, Tülin. (1997). *Tezhip Sanatının Tanıtım Sorunu ve Konu ile İlgili İlkelerin Belirlenmesi. Türkiye’de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. 375-377.

AKAR, Azade ve Cahide KESKİNER. (1978). **Türk Süsleme Sanatlarında Desen ve Motif**. İstanbul: Tercüman Yayınları.

AKBAŞ, Muhsine, Vesile ÖZTEKİN, Ülker TANSI ve Mükerrer TAŞKAPILIOĞLU. (1991). **Tezhip Sanatında Tığ**, Ankara: Kültür Bakanlığı.

AKSOY, Şule. (1986). **”Tuğra” Osmanlı Padişah Fermanları**. İstanbul.

ANONİM. (1992). **Çıracılık ve Yaygın Eğitimde Gelişmeler**. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

ARSEVEN, C. Esad. (1983). **Sanat Ansiklopedisi**. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. c.4.

ATIL, Esin. (1978). **The Age of Sultan Süleyman The Magnificent**.

BARIŞTA, H. Örcün. (1997). *Yaygın Eğitim Programlarındaki Geleneksel Türk El Sanatları Üzerine. Türkiye’de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. 199- 203.

BİNARK, İsmet. (1975). **Eski Kitapçılık Sanatımız**. Ankara.

BİROL, İnci Ayan. (1992). Geleneksel Türk El Sanatlarımızın Önemi ve Hedefleri. **Akademi Mecmuası**. 21 (2), 29.

BİROL, İnci. (1997). *Geleneksel Sanatların Eğitimdeki Yeri ve Önemi. Türkiye’de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. 195- 197.

BLALOCK, Hubert M. (1979). **Social Statistics**. İkinci Baskı. London: McGraw-Hill Book Company.

ÇAM, Nusret. (1993). **Türk ve İslam Sanatlarında Altı Kolu Yıldız Mühr-ü Süleyman**. Kayseri: Selçuklu Araştırma Merkezi Yayınları.

DEMİRİZ, Yıldız. (1979). **Osmanlı Mimarisinde Süsleme I. Erken Devri (1300-1453)**. İstanbul.

DERMAN, Çiçek. (1996). Tezyinatımızda Halkarı. **Mozaik Dergisi**.1 (5),24.

DERMAN, Uğur.(1992). **İslam Kültür Mimarisinde Hat Sanatı**. İstanbul: IRCICA Yayınları.

ERDOĞAN, Ahmet.(1987). **Yaygın Eğitim ve Sorunları**. Türk Eğitim Derneği XI. Eğitim Toplantısı. Ankara.

ERSOY, Ayla. (1988). **Türk Tezhip Sanatı**. İstanbul: Akbank Kültür Yayını.

FREUND, John E. ve Gary A. SIMON. (1997). **Modern Elementary Statistics**. New Jersey: Prentice Hall.

GEORGE, D. ve Paul MALLERY. (1994). **SPSS/PC+ Step by Step A Simple Guide and Reference**. Washington: Wadsworth Publishing Company.

GRIMM, Laurence G. (1993). **Statistical Applications for the Behavioral Sciences**. USA: John Wiley & Sons. Inc.

GÜLTEKİN, Mehmet. (1990). Eğitim ve Gelecek Zaman. **A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 23** (2), 775.

GÜNEY, K. Zeynep ve A. Nihan. **Osmanlı Süsleme Sanatı**. SFN Yayınları.

KAPTAN, Saim. (1998). **Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri**. Ankara: Tekışık Matbaası.

KARASAR, Niyazi. (1999). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. 9. Basım.

KARASAR, Niyazi. (1976). **Araştırmalarda Rapor Hazırlama Yöntemleri**. Ankara: Pars Matbaası.

KESKİNER, Cahide. (2000). **Türk Süsleme Sanatlarında Stilize Çiçekler Hata-i**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

ÖZDENİZ, Engin. (1981). Türk Cilt Sanatı. **Sanat Dünyamız. 21** (15), 30.

ÖZEN, E. Mine. (1985). **Yazma Kitap Sanatları Sözlüğü**. İstanbul.

ÖZKEÇECİ, İlhan. (1991). **20. Yüzyıl Türk Tezhip Sanatı ve Sanatçıları**. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi).

ÖZKEÇECİ, İlhan. (1992). **Türk Tezhip Sanatı ve Tezyini Motifler**. E.Ü. Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü. Kayseri.

SEYİDOĞLU, Halil. (1995). **Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı**. İstanbul: Güzem Yayınları.

SEZGİN, İlhan. (2000). **Mesleki ve Teknik Eğitimde Program Geliştirme**. Ankara: Nobel Yayınları.

SÜRÜR, Ayten, Ali. (1992). *21.Yüzyılda Geleneksel Türk El Sanatları İçin Önlemler. Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri*. İzmir: K.B. Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.

ŞAHİN, Yüksel. (1997). *Türkiye’de Çağdaşlaşma Sürecinde Geleneksel El Sanatlarına Bakış Açısı. Türkiye’de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. 395-401

ŞENGÜL, Z. Meral. (1990). **100 Türk Motifi**. İstanbul: Geçit Kitabevi.

TAŞKALE, Faruk. (1994). **Tezhip Sanatının Kullanım Alanları**. İstanbul: M.S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi).

TEKİN, Halil. (1982). **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**. Ankara: Yargı Yayıncılık.13.Baskı.

ÜNVER, Süheyl. (1939). **Türk Tezminatında Halkariye Dair**. İstanbul: Arkitekt Neşriyat.

ÜSTÜN, Ayşe. (1992). *Türk Tezhip Sanatı ve Bugünkü Eğitim Çalışmaları, Nakışhanelerin Eğitim Çalışmalarına Etkileri, Gelecekte Neler Yapılabileceğine Dair Sınırlı Bir Araştırma. Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri*. İzmir: K.B. Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları. 455-460

EKLER

1. Kursiyer-Öğrenci Anket Formu
2. Öğretici (Öğretmen) Anket Formu
3. Tezhip Eğitimi Veren Kurumlara İlişkin Tablo